Genusperspektiv på medborgardialog - en fallstudie

Hanna Tell
Examensarbete 30 hp
Magisterprogrammet i Fysisk planering
Blekinge tekniska högskola
2010

Genusperspektiv på medborgardialog
- en fallstudie
Hanna Tell
Examensarbte 30 hp
Magisterprogrammet i Fysisk planering
Blekinge tekniska högskola
2010

FÖRORD

Det här examensarbetet är den sista delen på magisterprogrammet i Fysisk planering på Blekinge tekniska högskola. Jag är glad att jag genom arbetet kunnat kombinera två områden som intresserar mig, fysisk planering och genusvetenskap.

Christer Persson har varit handledare och jag vill tacka honom för gott stöd hela vägen och givande synpunkter som hjälp mig att komma vidare i arbetet och lyfta det en nivå. Agneta Sundberg har fungerat som biträdande handledare och har bidragit med värdefulla synpunkter. Ett stort tack till Jennie Fagerström, Johanna Eriksson, Kani Abu-Bakr på SWECO Architechts AB i Malmö, som gav mig möjlighet att följa medborgardialogen i Kävlinge och som alltid ställt upp och hjälpt mig med det material jag behövt.

Att skriva examensarbete var inte alls som jag trodde, det har varit kämpigt i sina stunder. Tack till er som varit där den tid jag inte arbetat, ni har varit och är viktiga!

Hanna Tell
Malmö, februari 2010

SAMMANFATTNING

Syftet med uppsatsen är att studera och analysera en medborgardialog ur ett genusperspektiv och undersöka om, och i så fall hur olika genusmönster kommer fram och fångas upp i dialogen. Detta för att se om och hur medborgardialog är ett sätt att bedriva jämställdhetsarbete i fysisk planering.

Bakgrunden till uppsatsen är att fysisk planering inte är objektiv och inte heller kan vara det. Den tidsanda som råder och de uttalade och outtalade normer som finns i vårt samhälle påverkar planeringens innehåll och riktning. Planeringen är inte neutral till kön.

Uppsatsen inleds med en genomgång av forskning och litteratur kring jämställdhetsarbete, genusperspektiv och fysisk planering. För att undersöka syftet observerades en medborgardialog i Kävlinge kommun. Medborgardialogen som observerades handlade om trygghet i Kävlinge centrum. För dialogen användes en speciell dialogmetod som kallas för designdialog. Designdialogen bygger på ett strukturerat användande av workshops och vid dessa får deltagarna bland annat använda sig av en spelplan bestående av ett ortofoto samt en verktygslåda med olika symboler, pennor, lim, papper med mera när de arbetar med idéer och förslag. Det anordnades två workshops för kvinnor och två för män, samt en gemensam avslutning. Upplägget var detsamma för kvinnorna och männen. Vid workshop ett låg fokus på att deltagarna skulle identifiera vilka platser de upplevde som trygga respektive otrygga i Kävlinge centrum. Till workshop två valdes några av de platser som pekats ut som otrygga ut. Deltagarna fick sedan arbeta med att komma med idéer och förslag för dessa platser. I dialogen deltog cirka 30 personer, från tonåringar till pensionärer.

Som stöd för observationerna och för analysen sattes en ram för undersökningen upp. Ramen är indelad i tre delar, den första fokuserar på medborgarnas erfarenheter, den andra fokuserar på dialogens form och upplägg och den tredje fokuserar på planerarnas roll.

Undersökningen visar att olika genusmönster fångas upp i dialogen. Upplevelsen av trygghet skiljer sig åt mellan kvinnorna och männen som deltog i dialogen. Kvinnorna kan i högre utsträckning än männen peka ut platser som de upplever som otrygga. När det handlar om idéer och förslag visar kvinnorna och männen relativt lika mönster för vad deras förslag handlar om.

Utifrån undersökningen påstår jag att medborgardialog är ett sätt att bedriva jämställdhetsarbete i fysisk planering.

INNEHÅLL

1 INLEDNING.....8
1.1 Bakgrund.....8
1.2 Syfte.....9

2 UTGÅNGSPUNKTER.....10
2.1 Jämställdhet och jämställdhetsarbete.....10
2.2 Jämställdhet och planering
- viktiga områden att arbeta med.....12
2.3 Genusperspektiv och genusbegreppet.....13
2.4 Genusperspektiv och planering.....15
2.4.1 Att arbeta utfrån ett genusperpektiv.....17
2.5 Medborgardialog.....20
2.5.1 Medborgardialog och genusperspektiv.....21

3 PROBLEMANALYS.....22

4 TILLVÄGAGÅNGSSÄTT.....24
4.1 Metod.....24
4.2 Tillvägagångssätt för undersökningen.....25
4.3 Undersökningens design.....27
4.3.1 Undersökningens ram.....27

5 STUDIEOBJEKT.....30
5.1 Val av studieobjekt.....30
5.1.1 Designdialog.....31
5.1.2 Kävlinge.....33
5.1.3 Informationsspridning.....38
5.1.4 Upplägg för dialogen.....38
5.2 Deltagare i dialogen.....40

6 RESULTAT.....42
6.1 Medborgarnas erfarenheter.....42
6.1.1 Workshop 1 . individuell övning.....42
6.1.2 Workshop 1 - gruppövning.....47
6.1.3 Workshop 2 - idéer och förslag.....50
6.1.4 Sammanfattande tolkning av medborgarnas erfarenheter.....56
6.2 Dialogens form och upplägg.....57
6.3 Planerarna.....60

7 DISKUSSION.....64

8 SLUTSATSER.....68

1 INLEDNING

1.1 Bakgrund

Fysisk planering är inte objektiv och kan inte heller vara det. I och med att fysisk planering styrs av lagar och politik så är den på det viset normativ. Den tidsanda som råder och de uttalade och outtalade normer som finns i vårt samhälle påverkar planeringens innehåll och riktning.

Peter Hall beskriver i *The City of Theory* (1988, s. 383-394) hur man sett på planeringen inom akademisk forskning. Han visar att från 1930-talet och framåt har synen på planering ändrats. Synen har gått från att betrakta planeraren som expert, till att betrakta planeraren till någon som designar genom matematiska principer. Sedan vidare till att på 1960-talet tvivla på om planeringen verkligen var rationell och jämlik, det riktades då kritik mot om planeraren som expert verkligen kan ha allas bästa för ögonen. För att sedan på 1970-talet fokusera på en alternativ planeringsprocess, den kommunikativa planeringen. Det visar tydligt hur synen på planeringen ständigt förändras. Samtidigt menar Andreaz Strömgren (2007, s. 239-242) att dessa riktningar inte motsvarar vad som skett i praktiken. Han menar att mellan 1945-2005 har planeringen i Sverige dominerats av samma perspektiv, planeringen som rationell beslutsprocess. Anledningen till att planpolitiken har dominerats av detta perspektiv är enligt Strömgren att den representativa demokratin varit en stark norm i planpolitiken.

Baserat på genomgång av forskning och olika projekt med könsperspektiv på fysisk planering redogör Helén Lundkvist (1998) för att det funnits/finns en tro på att man inom fysisk planering förhåller sig neutralt till kön. Tora Friberg och Anita Larssons forskningsprojekt "Genusperspektiv i översiktlig planering", mellan åren 1995-2002, visar att planeringen inte är neutral till kön, istället tenderar det att vara en manlig norm som är utgångspunkten. Det visar att planeringen bidrar till att upprätthålla ojämställdhet.

Anita Larsson och Anne Jalakas (2008, s. 34) menar att vi är skyldiga att arbeta med jämställdhet i fysisk planering, det finns uttryckt i både lagstiftning och i politiska mål. Jämställdhetsfrågan kopplat till fysisk planering är inte heller något nytt fenomen, den har debatterats sedan 1930-talet (Lundkvist 1998, s. 11). Diskussionen har skiftat under årens lopp, men vardagslivet har varit i fokus. Larsson och Jalakas (2008, s. 38) poängterar dock att det inte handlar **om** vi ska arbeta med jämställdhet utan **hur**. Det är dock inte helt lätt som planerare att veta hur man praktiskt ska gå tillväga för att arbeta med jämställdhetsfrågorna. Enligt

Friberg och Larsson (2000) råder det viss osäkerhet hos planerare om hur man ska arbeta med frågorna. Lundkvist (1998, s. 21) samt Larsson och Jalakas (2008) lyfter fram att utgångspunkten när vi ska arbeta med jämställdhet i fysisk planering bör vara de jämställdhetspolitiska målen. De ger uttryck för att det är kvalitativa strukturella förändringar som måste till. För att uppnå dessa förändringar *"måste man kritiskt granska samhället och planeringen som verksamhet"* (Larsson och Jalakas 2008, s. 42). Ett av verktygen som Larsson och Jalakas lyfter fram för att göra detta är att föra in genusperspektivet i planeringen. Men de menar också att det är svårt att göra detta inom den rådande rationella planeringsnormen, vi behöver gå mot en mer kommunikativ planering.

Från 1960-talet har medborgardialog blivit vanligare inom planeringen (Bohm 1985, s. 12-13), det kan ses som ett uttryck för att vi gått mot en mer kommunikativ planering. Enligt plan- och bygglagen (SFS 1987:10 4-5 kap.) är kommunerna också skyldiga att informera medborgarna när en översiktsplan eller detaljplan upprättas samt bereda dem tillfälle till samråd. För att de ska få möjlighet att yttra sig och ge synpunkter.

Med detta som bakgrund kommer jag i detta examensarbete att koncentrera mig på hur genusperspektiv kan användas för att bedriva jämställdhetsarbete i fysisk planering, med fokus på kommunikativa processer.

1.2 Syfte

Syftet är att studera och analysera en medborgardialog ur ett genusperspektiv och undersöka om, och i så fall hur olika genusmönster kommer fram och fångas upp i dialogen. Detta för att se om och hur medborgardialog är ett sätt att bedriva jämställdhetsarbete i fysisk planering.

2 UTGÅNGSPUNKTER

Det här kapitlet fungerar dels som en introduktion till ämnet men också som en grund för insamlingen av det empiriska materialet. Kapitlet kommer således att fungera som en utgångspunkt för examensarbetet.

Anita Larsson och Anne Jalakas *Jämställdhet nästa! Samhällsplanering ur ett genusperspektiv* (2008), samt Tora Fribergs och Anita Larssons *Steg framåt: strategier och villkor för att förverkliga genusperspektivet i översiktlig planering* (2002) och *Att bedriva jämställdhet med kommunal översiktsplanering* (2000) utgör huvudlitteraturen. Friberg och Larsson bedrev mellan åren 1995-2002 forskningsprojektet ”Genusperspektiv i översiktlig planering”. Larsson har sedan arbetat vidare med ämnet och presenterat resultatet i ett antal artiklar och nu senast i boken *Jämställdhet nästa! Samhällsplanering ur ett genusperspektiv*. Valet av dessa som huvudlitteratur beror på att de konkret behandlar ämnet genusperspektiv i fysisk planering. Det finns material som handlar om fysisk planering och jämställdhet, men Friberg och Larsson är de som tydligast kopplat ämnet till genusperspektivet. Även om deras forskning haft fokus på översiktsplanering ser jag resultatet som användbart för den fysiska planeringen i stort.

Eva Marks *Jämställdhetsarbetets teori och praktik* (2007), samt Helén Lundkvists *Ojämställdhetens miljöer: en rapport från programberedningen Kommunerna och jämställdheten om jämställdhet i fysisk planering och miljö* (1998) har också utgjort en viktig del i utgångspunkterna. Därtill kommer några andra författare och titlar som på olika vis varit användbara.

Kapitlet är upplagt så att det först ger en uppfattning om vad jämställdhet och jämställdhetsarbete innebär samt vilka områden som är viktiga när det gäller att bedriva jämställdhetsarbete i fysisk planering. För att sedan övergå till vad genusperspektiv är samt dess innebörd för den fysiska planeringen. Kapitlet avslutas sedan med ett kort avsnitt om medborgardialog.

2.1 Jämställdhet och jämställdhetsarbete

Jämställdhet definieras i Nationalencyklopedin (2009) som *”att kvinnor och män har samma rättigheter, skyldigheter och möjligheter inom alla väsentliga områden i livet”*. Det är inte ovanligt att jämställdhet blandas ihop med jämlikhet (Mark 2007, s. 13). Jämlikhet handlar

om rättvisefrågor mellan alla människor, alla människors lika värde. Jämställdhet är en specifik del av jämlikhetsbegreppet som enbart rör rättvisefrågor mellan könen. Jämställdhet betyder följaktligen jämlikhet mellan könen. Jämställdhetsbegreppet är starkt förankrat i svensk politik, och utgör ett av flera mål inom politiken (Mark 2007, s. 13-14). Det **politiska målet för jämställdhet** är:

> *Målet för jämställdhetspolitiken är att kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv.*
>
> *– En jämn fördelning av makt och inflytande. Kvinnor och män ska ha samma rätt och möjlighet att vara aktiva medborgare och att forma villkoren för beslutsfattandet.*
>
> *– Ekonomisk jämställdhet. Kvinnor och män ska ha samma möjligheter och villkor i fråga om utbildning och betalt arbete som ger ekonomisk självständighet livet ut.*
>
> *– Jämn fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet. Kvinnor och män ska ta samma ansvar för hemarbetet och ha möjligheter att ge och få omsorg på lika villkor.*
>
> *- Mäns våld mot kvinnor ska upphöra. Kvinnor och män, flickor och pojkar, ska ha samma rätt och möjlighet till kroppslig integritet* (Integrations- och jämställdhetsdepartementet 2009).

Mark (2007, s .16) skiljer på formell jämställdhet och reell jämställdhet. I Sverige råder formell jämställdhet. Ett exempel på det är att formellt är kvinnor och män lika inför lagen, på det viset är vi jämställda. Men reell jämställdhet når vi först då kvinnor och män på ett likvärdigt sätt delar den makt samt de rättigheter och skyldigheter som är garanterade åt oss genom den formella jämställdheten.

Mark (2007, s. 21-23) redogör även för två olika typer av jämställdhetsarbete, systembevarande och systemförändrande. Båda typerna behövs för att nå förändring. Systembevarande jämställdhetsarbete kan man säga handlar om att ta dagens system för givet och arbeta utifrån det. Det innebär ofta en anpassning till rådande system och rådande normer. Att kvinnor anpassas till en manlig norm, eller att män anpassas till en kvinnlig norm. Ett exempel på systembevarande jämställdhetsarbete är när man på en arbetsplats arbetar för att nå en jämn könsfördelning, ökar antalet anställda av det kön som är underrepresenterat. Det kan också handla om att uppvärdera det kvinnliga eller manliga, beroende på om organisationen är dominerad av en manlig struktur eller en kvinnlig struktur.

Systemförändrande jämställdhetsarbete är djupgående och kan handla om att förändra en hel organisation och dess kultur och de normer och värderingar som råder. Syftet är att ifrågasätta dagens vanor för att skapa nya vanor/normer som bygger både på kvinnor och på mäns erfarenheter. Mark menar att ett systemförändrande jämställdhetsarbete väcker starkare motstånd. Det beror på att ett sådant arbete påverkar individen i högre utsträckning genom att normer och värderingar måste omprövas och även individens egen självbild. Samtidigt lyfter hon fram hur kreativt det är att göra detta, individen får vara med och skapa något nytt som inte funnits i organisationen tidigare. För att kunna arbeta med systemförändrande jämställdhetsarbete så krävs det att vi anlägger kritiska perspektiv, till exempel genusperspektiv. Vad genusperspektiv är/innebär utvecklas längre fram, först en genomgång inom vilka områden i fysisk planering som det är viktigt att bedriva jämställdhetsarbete.

2.2 Jämställdhet och planering - viktiga områden att arbeta med

Larsson och Jalakas (2008, s. 109-127) har pekat ut några områden som är viktiga att arbeta med inom fysisk planering, när det gäller jämställdhet. Dessa områden är social infrastruktur, transporter, handel och trygghet i det offentliga rummet.

Infrastruktur är inte bara hårda saker så som vägar och järnvägar. Genom att använda begreppet social infrastruktur kan vi fokusera på andra infrastrukturområden som är nödvändiga för samhället. Dessa områden är sådana som vi ofta betraktar som mjuka, det handlar till exempel om välfärdstjänster (som förskola och skola) inom offentlig sektor men det handlar även om sociala nätverk (släkt och vänner). Till den sociala infrastrukturen hör också dagliga inköp. För planeringen är det viktigt att lägga fokus även på den sociala infrastrukturen och utveckla den, det kan på ett konkret sätt underlätta vardagslivets organisation.

Larsson och Jalakas lyfter även fram transportplanering som ett viktigt område att arbeta med. Bakgrunden till det kan ses utifrån att vardagslivets arena har blivit större för både kvinnor och män. Det har skett genom ökad arbetspendling som har lett till vad som brukar benämnas regionförstoring. Tiden kvinnor och män lägger ner på att resa är ganska lika, men hur man gör det skiljer sig åt. Kvinnor reser i större utsträckning med kollektiva färdmedel och gör också fler stopp på sina resor. Män använder i större utsträckning bilen och reser längre avstånd. De menar för att se hur transportplanering kan bidra till ett mer jämställt samhälle så måste syftet vara att skillnaderna i kvinnor

och mäns resmönster minskar och att de istället liknar varandra. För planeringen är det viktigt att se på vilket sätt människor resor, att resorna inte bara är till och från arbetet, utan att de också kan ha flera stopp på vägen. Med planering kan resor underlättas beroende på hur till exempel cykelvägar och busshållplatser utformas.

Författarna pekar ut handel som ett annat viktigt område. Som togs upp ovan så tillhör dagliga inköp också den sociala infrastrukturen. Handel i närområdet där man bor minskar till förmån för stormarknader. På grund av det har transporter för matinköp blivit tidskrävande och blir en del av svårigheterna för att få vardagslivet att gå ihop. Lokaliseringen av handel, speciellt dagligvaruhandel, i förhållande till bostäder, arbetsplatser och färdstråk är därför ett viktigt område att arbeta med i planeringen.

Enligt Larsson och Jalakas är trygghet och säkerhet i det offentliga rummet är det område som fått störst uppmärksamhet när det gäller jämställdhet och planering. Det har handlat om att öka trygghet och säkerhet genom att konkreta åtgärder som att arbeta med belysning, fri sikt (ta bort vegetation), utformning av miljön vid busshållplatser och i gångtunnlar. Mycket fokus har legat på kvinnors känsla av otrygghet. För planeringen innebär det att arbeta med stadens tillgänglighet, hur gatunätets struktur ser ut och hur gång- och cykelvägar lokaliseras.

De utpekade områdena är inga okända områden för planeringen, poängen är att de nu ska ses ur ett genusperspektiv. I nästa avsnitt utvecklas vad genusperspektiv är och innebär.

2.3 Genusperpektiv och genusbegreppet

Genusperspektiv är kritiska perspektiv som kan problematisera sambandet mellan kön och makt, samt problematisera stereotypa föreställningar om kön (Mark 2007, s. 53-54). Genusanalyser kan ge svar på frågor som *”Varför är det ojämlikt? Borde det inte vara annorlunda? Vad skulle det få för konsekvenser?”* (Mark 2007, s. 54). För att djupare förstå vad användandet av genusperspektiv innebär krävs en genomgång av genusbegreppet.

Genusbegreppet

Genus ska förstås som något **socialt konstruerat**, att vi tillskriver kvinnor och män olika egenskaper utifrån de föreställningar vi har om vad det innebär att vara kvinna eller man. Det innebär att hur kvinnor och män beter sig, vad de sysslar med och vad som anses som ”kvinnligt” och ”manligt” inte beror på vad som är biologiskt förutbestämt, utan

det är något är socialt och kulturellt konstruerat (SOU 2005:66, s. 52). Och det här är inte bara något som sker på individnivå utan det sker på alla nivåer i samhället eller som Yvonne Hirdman uttrycker det *"[…] genus är något som häftar vid inte bara kroppar, utan vid allt: tankarna om manligt/kvinnligt, man/kvinna genomsyrar världen omkring oss och fyller platser, situationer, tyg, mat, politik, arbete"* (Hirdman 2003, s. 16). Genus är också situationellt, det vill säga att genus görs olika på olika platser och under olika historiska förutsättningar, det skapas alltså utifrån en viss plats kontext (Connell 2003). Eftersom det är något som skapas är det hela tiden också **föränderligt**. Att använda oss av genusbegreppet hjälper oss att förstå de maktrelationer som finns mellan kvinnor och män (SOU 1990:44, s. 76).

Det har riktats kritik mot användandet av begreppet genus, att det skulle innebära att det går att skilja på och dela upp det biologiska och sociala. Kritikerna menar att det biologiska inte går att skilja från det sociala (SOU 2005:66, s. 53). Detta har lett till att vissa nordiska forskare har gått ifrån att använda sig av begreppet genus, till att istället använda begreppet kön. Kön står då för både biologiskt och konstruerat kön (SOU 2005:66, s. 53). Hirdman (2003, s. 16) menar att det är tydligare att använda begreppet genus, därför att kön är ett ord som används för så mycket annat och är fyllt med många olika innebörder. Hon menar att i förståelsen av genus ligger att vi inte kan förstå socialt och kön som existerande utan varandra (SOU 1990:44, s 76). Att använda begreppet genus kan också vara en markering av att det handlar om ett analytiskt begrepp (Wahl m.fl. 2001, s. 49).

Genussystemet

Konstruerandet av genus får konsekvenser. I slutet av 1980-talet presenterade Yvonne Hirdman sin idé om genussystemet. Genussystemet är ett socialt mönster som skapas av den genusordning (alltså hur vi ordnar in oss efter genus) och av de genuskontrakt (osynliga relationer) vi har i samhället (SOU 1990:44, s. 78). Genussystemet utmärks av två principer: 1)Könens isärhållande och 2) den manliga normens primat. Det innebär alltså att (1) kvinnligt och manligt inte ska blandas och (2) att mannen ses som människan och kvinnan som det sekundära och avvikande (SOU 2005:66, s. 53). *"Yvonne Hirdman menar att isärhållandet är en förutsättning för kvinnors underordning, liksom att ens förståelse av kvinnor och män som i grunden olika är grunden för isärhållandet"* (SOU 2005:66, s. 53).

Hirdmans teori om genussystemet är idag allmänt etablerad i svensk forskning och internationellt används den också på liknande vis (Gemzöe 2002, s. 93-94). Till exempel talar Connell (2003) om genusordning och genusregim då han förklarar hur genus fungerar i vårt samhälle. Genusordningen är en högre nivå och är den ordning som rör hela

samhället. **Genusregimen är en lägre nivå som ”styr” institutioner och organisationer.** Hit menar jag hör även den fysiska planeringen. Genusregimerna ingår i ett större mönster, alltså i genusordningen (Connell 2003). Många gånger är genusregimen i olika institutioner överrensstämmande med den rådande genusordningen i samhället, men den kan självklart också avvika.

Genusperspektiv

Mark (2007, s. 45) menar att ett perspektiv är en teoretisk konstruktion med vilkens hjälp en företeelse studeras. Wahl m.fl, förklarar att *”Perspektiv: Är en del av en vetenskaplig position. Perspektivet talar om varifrån en fråga ställs och vad frågeställningarna fokuserar på”* (Wahl m.fl. 2001, s. 10).

Kön är en viktig sorteringsmekanism för oss människor. De flesta av oss har olika uppfattningar om vad kvinnor och män kan och bör göra, vad kvinnligt och manligt är. Genom att anlägga ett genusperspektiv synliggörs det hur genus skapas och vad det får för innebörd (Mark 2007, s. 45). Genusperspektiv är kritiska perspektiv som problematiserar sambandet mellan kön och makt, samt problematiserar stereotypa föreställningar om kön (s. 54). Att använda sig av genusperspektiv är att använda genus som analytiskt redskap (s. 45). Mark (s. 79) poängterar att det är viktigt att använda flera strukturella genusperspektiv och inte bara fastna i att använda ett genusperspektiv som i betydelsen könsmaktordning.

I nästa avsnitt följer hur användandet av genusperspektiv kan fungera i den fysiska planeringen.

2.4 Genusperpektiv och planering

För att få reda på om och hur den fysiska planeringen fungerar för både kvinnor och män måste kön tas med som analyskategori (Lundkvist 1998, s. 24). Det är också vad Larsson och Jalakas (2008) förespråkar. För att arbeta med jämställdhet i fysisk planering krävs det att vi anlägger ett genusperspektiv. **Genusperspektivet används då som analysredskap för att se vad det är vi ska komma tillrätta med medan jämställdhet är målet vi ska arbeta mot**. Likt Mark så menar också Larsson och Jalakas (2008, s. 40) att utgångspunkten är att det är strukturella kvalitativa förändringar, alltså systemförändrande jämställdhetsarbete, som krävs. Det är också viktigt att komma ihåg är att jämställdhetsarbete måste genomsyra hela planeringsprocessen (Larsson och Jalakas 2008).

Genussystemet är ett socialt mönster som tränger igenom på alla nivåer

i samhället, likaså i den fysiska planeringen. I Friberg och Larssons (2000, s. 84-85) forskning finner vi ett exempel på hur de har använt sig av genusperspektivet. De menar att mycket tyder på att planeringen medverkar till en dubbel underordning av kvinnors traditionella erfarenheter (se även Larsson och Jalakas 2008, s. 60-63). Den första underordningen utgörs av att den offentliga sfären, vilken motsvarar den översiktliga planeringen, har betraktats som könsneutral. Flera av planerarna i deras undersökning hävdar att den översiktliga planeringen bör vara könsneutral, med hänvisning till det allmänna intresset. Samtidigt pekas detaljplanenivån (det privata) av planerarna i undersökningen ut som den nivå där det är möjligt att identifiera kvinnors erfarenheter. Det innebär att det på den översiktliga nivån inte getts något utrymme för könsmärkta åsikter att komma fram. Mer konkret, att det inte har funnits utrymme för kvinnors erfarenheter och åsikter. De menar att det som beskrivs som könsneutralt snarare är uttryck för en manlig norm[1].

Den andra underordningen utgörs av att den översiktliga (offentliga) nivån, som betraktas som könsneutral, låser fast strukturerna för detaljplanenivån (det privata). Den privata sfären är underordnad den offentliga, vilket är något som inte bara speglas i planeringen (Friberg och Larsson 2002, s. 171). Genusforskningen har visat att kvinnor kopplas till privat och män kopplas till offentligt och att kvinnors underordning förstärks av detta. På det sättet bidrar planeringen till att vidmakthålla ojämställdhet (Larsson och Jalakas 2008, s. 60-63). Larsson och Jalakas menar också att vi i ovanstående resonemang om översiktlig planering och detaljplanering finner likheter med Hirdmans resonemang om isärhållande samt över- och underordning.

Genusperspektivet är alltså ett analysredskap som kan användas för att upptäcka och förstå ojämställdhet, som här ovan. Det visar på ett övergripande plan hur ojämställdhet upprätthålls även inom den fysiska planeringen. Enligt Larsson och Jalakas (2008, s. 14) så utmanar vi de normer och rutiner som finns i planeringsverksamheten när vi införlivar genusperspektivet. Genusperspektivet ska ses som ett av flera verktyg för att åstadkomma ett kvalitativt förändringsarbete. Genusperspektiv inom planering är outforskat, men om man ser till andra ämnen där det införlivats så har man fått en kunskaps- och teoriutveckling. Samma resultat borde följa för planeringen (Friberg och Larsson 2002, s. 163).

---

1 En manlig norm har dominerat och dominerar planeringstänkandet (Friberg och Larsson 2000, s. 84). Bland annat genom att män är de som har haft störst inflytande över vad som ingår i planeringens praktik. Jag vill också ta tillfället i akt att klargöra att den manliga normen inte handlar om enskilda män eller kvinnor som individer, utan det är en övergripande struktur i samhället. Det beyder alltså att det finns män som inte motsvarar det mönster som normen reproducerar, samtidigt som det finns kvinnor som motsvarar det mönstret.

För att förstå hur vi ska arbeta med jämställdhet i fysisk planering och vad det skulle innebära menar Friberg och Larsson (2002, s. 164) att feministiskt kunnande/teori och planeringskunnande/teori måste mötas och knytas ihop. De ser några ”beröringspunkter” som de har börjat utveckla. För att förstå vad jämställdhet i planering kan innebära måste vi närma oss genusbegreppet (2002, s. 168). *”Det innebär att man diskuterar (makt)relationer mellan män och kvinnor i samhället. Vidare innebär det att kvinnors specifika erfarenheter identifieras, inte sällan beskrivna som relaterade till vardagslivets organisation i det fysiska rummet, men också som trygghet och säkerhet i det offentliga rummet”* (Friberg och Larsson 2002, s. 168).

2.4.1 Arbeta utifrån ett genusperspektiv

Utifrån Friberg och Larsson, samt Larssons fortsatta arbete i ämnet har jag försökt att strukturera upp några områden som är viktiga för att införliva genusperspektivet i den fysiska planeringen. De utpekade områdena kan i realiteten inte ses helt skilda från varandra, utan de går snarare in i och överlappar varandra. Gemensamt för områdena är att de på något vis ger uttryck för en annan typ av planering, planering ur ett underifrånperspektiv. Det handlar om att planera med medborgarna istället för dem, att inte tro att planeraren sitter på all kunskap och med hjälp av den kan planera för medborgarna. Medborgarna ses som subjekt snarare än objekt. Planering utifrån ett underifrånperspektiv fungerar som ett sätt att bryta den rådande strukturen. Men Larsson och Jalakas (2008, s. 106) påpekar att det krävs att vi pendlar mellan ett underifrånperspektiv och ett uppifrånperspektiv. Det tar tid att införliva genusperspektiv i planering.

Kommunikativ ansats

Flera av de planerare som Friberg och Larsson (2002, s. 173-174) intervjuat i forskningsprojektet, “Genusperspektiv i översiktlig planering”, försöker arbeta med att få in jämställdhetsfrågorna inom den rådande rationella planeringsdiskursen, vilket visar sig vara svårt. För att anlägga ett genusperspektiv måste människor kunna identifieras som individer eller kategorier (Friberg och Larsson 2002, s. 163). För att anlägga ett genusperspektiv på översiktlig planering måste alltså det könsneutrala förhållningssättet ifrågasättas, vilket inte är helt lätt inom rådande planeringstradition. Ett sätt att komma runt detta är att gå mot en mer kommunikativ planeringsansats (Larsson och Jalakas 2008, s. 73). Genom den kommunikativa ansatsen kan kunskaper och erfarenheter från dem som berörs av planeringen komma fram. Larsson och Jalakas (2008, s. 74) ser rationell planering och kommunikativ planering som ytterligheterna på en skala, de betonar också att de snarare handlar om

planeringsideal än praktiserad planering.

Utifrån en kommunikativ planeringsansats är medborgarna mycket viktiga. Tanken är att planeringen sker med medborgarna än istället för medborgarna, på det viset blir de subjekt, de tillför egna erfarenheter. I det här sammanhanget ses planeraren inte som en expert. Larsson och Jalakas menar att *”Centrala frågor för planeraren i en kommunikativ process är vilka som berörs av planeringen och hur dessa ges utrymme i planeringen genom hela processen. Medborgarnas deltagande bygger således på ett erkännande av att de har olika erfarenheter och kunskaper som är av betydelse för planeringen, liksom en önskan att stärka demokratin”* (Larsson och Jalakas 2008, s. 75).

Krav på planeraren

Genom att använda sig av planeringsteori samt feministisk kritik mot planeringens könsneutrala förhållningssätt, har Larsson och Jalakas (2008) belyst några saker som är extra viktiga att tänka på för planeraren, när det gäller att införliva genusperspektivet i planeringen. Gemensamt för de teoretiker de vänt sig till är att de tillhör en annan planeringsdiskurs än den tekniskt rationella.

Forester (1989, s. 25) betonar maktperspektivet i planeringen, att det är viktigt att komma ihåg att planerare inte arbetar på en neutral arena. Planeraren har makt genom att vara den som sätter agendan, på det viset har planeraren större kontroll över vilka frågor som ska diskuteras, hur problem ska definieras och vilket underlag som finns till hands (s. 43-44). I och med maktaspekten lyfter Forester (s. 107-112) även fram att det är viktigt att planerare kan lyssna, han gör en tydlig distinktion på att lyssna och att höra. Lyssnandet ska vara både noggrant och kritiskt, att lyssna innebär också att ställa frågor. Att lyssna är också ett sätt att visa respekt, att visa att man tar den andre på allvar.

Enligt Sandercock (1998, s. 76-82) är kunskap som vilar på rationell grund bara en av flera typer av kunskap. Hon presenterar olika typer av kunskap och visar att kunskap inte strikt måste grunda sig på vetenskap eller tillgodogöras genom att ta del av vetenskap, kunskap går också att tillägna sig på andra vis, till exempel genom dialog.

... nya begrepp för planeringen

Enligt Larsson och Jalakas (2008, s. 47-48) bör planerare akta sig för att använda termen behov när det gäller jämställdhetsarbete i planeringen. De menar att behov lätt framstår som något fast som inte går att förändra, det för tankarna till något biologiskt oföränderligt. Det är bättre att använda sig av termen erfarenheter, som öppnar för att förändringar är

möjliga. Därför är genus också ett bra begrepp att använda. Av samma anledning måste manligt och kvinnligt ersättas med ord som inte direkt kopplas ihop med kvinnor och män. De presenterar begreppen social reproduktion och produktion. Social reproduktion innefattar i stor utsträckning obetalt arbete som är kopplat till hemmet, men även vård och omsorgsarbete i vid bemärkelse. Produktion betecknar lönearbete och produktion av varor och tjänster. Som det ser ut idag så kopplas social reproduktion till det som traditionellt varit (och även idag är[2]) kvinnors erfarenheter. Produktion kopplas till det som traditionellt varit mäns erfarenheter. Bara för att mönstret ser ut så idag så betyder inte att de gör det i ett framtida mer jämställt samhälle. Nyttan med dessa begrepp är att de lyfter fram olika erfarenhetsvärldar, utan att tvunget knyta an till kvinnor eller män.

Uppvärdera traditionellt kvinnliga erfarenheter

Friberg och Larsson menar att planeringen medverkar till en dubbel underordning. Dels handlar det om att kvinnors traditionella erfarenheter inte fått/får utrymme att komma fram på den översiktliga nivån, men också om att den översiktliga planeringen låser fast detaljplaneringen. Det här kan också uttryckas på så vis att den sociala reproduktionen är underordnad produktionen. Villkoren för den sociala reproduktionen måste få väga lika tungt som villkoren för produktionen (Larsson och Jalakas 2008, s. 78), det är en av de strukturella förändringar som krävs för jämställdhet.

Kunskap

Larsson och Jalakas konstaterar *”Att vidga kunskapsunderlaget genom att tillföra framförallt kvinnors erfarenheter är alltså centralt för att föra in genusperspektivet i planeringsprocessen”* (Larsson och Jalakas 2008, s. 86). Breddning av kunskapsunderlaget kan ske på olika vis, till exempel genom att använda sig av könsuppdelad statistik, att se planeringen ur ett vardagslivsperspektiv och att föra dialog med medborgarna (Larsson och Jalakas 2008, s. 86). Könsuppdelad statistik används för att tydliggöra hur det ligger till, för att undvika att vi arbetar utifrån invanda eller förutfattade föreställningar. Att jämföra statistik tydliggör också vad det är vi ska sträva mot.

Vardagslivsperspektivet är viktigt att arbeta med för att bredda kunskapsunderlaget, Lundkvist (1998) pekar på att även om diskussionen kring jämställdhet och fysisk planering har skiftat under årens lopp så har vardagslivet varit i fokus. Vardagslivet handlar om allt det som vi människor gör under dygnets alla timmar, både sådant som är kopplat

2 Kvinnor utför fortfarande den största delen av det obetalda arbetet och är också överrepresenterade inom vård och omsorgsyrken (Statistiska centralbyrån 2006, s. 40-41, 62).

till produktion, men även sådant som är kopplat till social reproduktion (Larsson och Jalakas 2008, s. 80-82). I planeringsprocessen är det viktigt att uppmärksamma att det ena inte kan fungera utan det andra och att kvinnor och mäns vardagsliv fortfarande skiljer sig åt. Hur vi planerar påverkar människors vardagsliv. Vardagslivet kan ses som en sammanbindande länk mellan social reproduktion och produktion, samtidigt som det synliggör kvinnors traditionella erfarenhetsvärld.

Dialog med medborgarna är också viktigt när det gäller att bredda kunskapsunderlaget och är också ett sätt att gå mot en mer kommunikativ planeringsansats (Larsson och Jalakas 2008, s. 85-88). Det handlar om att se att medborgarna har erfarenheter och kunskap som också är viktig. Det är viktigt att medborgarna kommer in och engageras i ett tidigt skede av planeringsprocessen, så de verkligen får möjlighet att bidra med sina erfarenheter. Genom dialogen kan medborgarnas egna kunskaper om vardagslivet, alltså både om den sociala reproduktionen, men också om produktionen, komma fram. Dialog med medborgarna är också viktig för att komma åt kvinnors traditionella erfarenheter. Men dialog i sig ger ingen garanti för att genusperspektiv eller kvinnors traditionella erfarenheter kommer fram. Det handlar också om att planerarna är lyhörda för *””annorlunda” synpunkter”* (Larsson och Jalakas 2008, s. 87) och fortsätter att använda sig av genusperspektivet i resten av arbetet.

2.5 Medborgardialog

Att föra dialog med medborgarna kan benämnas på olika vis, som till exempel medborgardialog, medborgardeltagande eller brukarmedverkan och innebär att medborgarna i större eller mindre utsträckning får möjlighet att delta i planeringsprocessen, samt påverka och lämna synpunkter på planförslag. Medborgardialog är inte bara en metod utan är ett samlingsnamn för flera olika metoder som används för att engagera medborgarna i planeringen. Att medborgarna ska få möjlighet att yttra sig om planförslag är reglerat i plan- och bygglagen. När en översiktsplan upprättas gäller att *”De myndigheter samt de sammanslutningar och enskilda i övrigt som har ett väsentligt intresse av förslaget skall beredas tillfälle till samråd”* (SFS 1987:10 4 kap 3 §). När ett planförslag för detaljplan upprättas ska *“Sakägare och de bostadsrättshavare, hyresgäster och boende som berörs av programmet eller förslaget samt de myndigheter, sammanslutningar och enskilda i övrigt som har ett väsentligt intresse av programmet eller förslaget skall beredas tillfälle till samråd”* (SFS 1987:10 5 kap 20 §).

Grunden till samrådet går att finna redan i 1947 års byggnadslagstiftning,

i den fanns krav på att planerna skulle ställas ut tillgängliga för allmänheten innan politikerna tog sina beslut (Bohm 1985, s. 12-13). På 1960-talet började stadsbyggnadsfrågor nå ut utanför fackkåren, då medborgarna började protestera mot stadsbyggnadsplaner som lades fram (ibid). Stadsbyggnadskritiken var inte ett fenomen bara i Sverige, utan förekom i flera länder i västvärlden, den utgjorde också en del av en större samhällskritik. Det riktades kritik mot planeringens expertkunskap och det började ställas krav på en demokratisering av planeringen genom att medborgarna skulle få möjlighet att delta. Det ledde till att kommunerna började bjuda in och försöka engagera medborgarna på olika vis under tiden som planerna togs fram. 1987 kom den idag gällande plan- och bygglagen som lagstadgade om mer inflytande för medborgarna. I fortsättningen skiljer jag på det lagstadgade samrådet och utökad medborgardialog, de benämns som samråd respektive medborgardialog.

2.5.1 Medborgardialog och genusperspektiv

Larsson och Jalakas (2008, s. 87-90) ger några exempel på metoder för medborgardialog som kan användas för att lyfta fram vardagslivsperspektivet. Exempel på metoder är studiecirklar, fokusgrupper, swot-analys, gåtur (en variant är trygghetsvandring) och enkät. De tar även upp några saker som man bör tänka på i dialogen (s. 92-93). Några saker gäller generellt för medborgardialog, så som att det är viktigt med politisk förankring och att det är viktigt att vara lyhörd. Den punkt som är mer specifik när det gäller att föra in genusperspektivet är medborgargruppens sammansättning. Frågan är om kvinnor och män ska delas in i olika grupper. De menar att det inte finns något enkelt svar men att mycket talar för att man bör göra det. En del viktig del i att komma åt ett breddat kunskapsunderlag är att specifikt komma åt kvinnors traditionella erfarenheter. Med tanke på att strukturerna i samhället och i planeringen har inneburit att kvinnors erfarenheter varit underordnade, så menar de att det finns risk att denna underordning upprepas även på ett möte med medborgarna, om man inte delar upp kvinnor och män i olika grupper. Friberg och Larsson (2002, s. 35) pekar också på att en erfarenhet som många planerare vittnar om, är att vid offentliga samrådsmöten är män i majoritet och de ställer också flest frågor. När det gäller representativitet kan deltagarnas åsikter inte ses som representativa. Men eftersom syftet är att bredda kunskapsunderlaget, vilket redan görs på många vis utan att det är representativt, så är det viktigaste inte att deltagarnas åsikter är representativa.

3 PROBLEMANALYS

Arbetets syfte är att studera och analysera en medborgardialog ur ett genusperspektiv och undersöka om, och i så fall hur olika genusmönster kommer fram och fångas upp i dialogen. Detta för att se om och hur medborgardialog är ett sätt att bedriva jämställdhetsarbete i fysisk planering.

Likt Hirdmans (2003) och Connells (2003) resonemang om hur genussystemet och genusordningen genomsyrar hela samhället, så menar jag att det då även genomsyrar den fysiska planeringen. Precis som Lundkvist (1998) samt Larsson och Jalakas (2008) påstår så är inte planeringen neutral till kön. Den manliga normen har fått genomslag även i planeringen. Friberg och Larsson (utvecklat i Larsson och Jalakas) har också visat hur det har skett en dubbel underordning av kvinnors erfarenheter i planeringen.

Enligt Mark (2007) kan systemförändrande jämställdhetsarbete förändra en hel organisation, dess kultur, normer och värderingar. Larsson och Jalakas (2008) menar att genusperspektiv är ett verktyg som utmanar normer och rutiner i planeringsverksamheten. Vilket blir i högst intressant med tanke på Strömgrens (2007) påstående om hur stabil den svenska planpolitiken varit och att planeringen fortfarande domineras av ett perspektiv, planeringen som rationell beslutsprocess. Utifrån litteraturgenomgången blir det tydligt att genusperspektiv är användbara redskap för jämställdhetsarbete, speciellt när det gäller systemförändrande jämställdhetsarbete.

Ett breddat kunskapsunderlag lyfts fram som en viktig del när det handlar om att använda genusperspektiv i fysisk planering. Att föra dialog med medborgarna lyfts då fram som ett sätt för att nå det breddade kunskapsunderlaget och komma åt medborgarnas erfarenheter. Att se om och hur vilka erfarenheter som träder fram i medborgardialoger blir då intressant. Vad för erfarenheter som medborgarna ger uttryck för och om de stämmer in på den bild som presenterats i litteraturen. Ett sätt att undersöka det är att studera en specifik medborgardialog. Därför avgränsas syftet genom att undersöka ett fall. Det innebär att hur olika genusmönster kan komma fram och fångas upp studeras i en specifik dialog. Konkret innebär det också att det är en speciell metod som undersöks, i och med att medborgardialog är ett samlingsbegrepp för flera olika metoder för kommunikativa processer med medborgare. Fallstudien kommer alltså inte att kunna ge några generella svar på hur genusmönster kommer fram i medborgardialog, utan kommer endast att ge svar för den dialog och dialogmetod som studeras.

Mot bakgrund av syftet och avgränsningen har undersökningens problem formulerats i följande frågor:

- Hur fungerar den utvalda dialogen för att fånga upp genusmönster?
- Vilka genusmönster kommer fram/till uttryck i den utvalda dialogen?

4 TILLVÄGAGÅNGSSÄTT

4.1 Metod

Metod fungerar som ett redskap för forskningsarbetet, för att samla in information, lösa problem och komma fram till ny kunskap. (Holme och Solvang 2006, s. 13; Merriam 2006, s. 21). Metod är också nödvändigt för att göra ett seriöst forskningsarbete (Holme och Solvang 2006, s. 11).

Inom samhällsvetenskapen skiljer man vanligen på två olika metodiska angreppssätt, kvalitativa metoder och kvantitativa metoder (Holme och Solvang 2006, s. 13). Merriam (2006, s. 30) menar att det kvalitativa angreppssättets främsta syfte är att förstå innebörden av en viss företeelse eller upplevelse. Holme och Solvang (2006, s. 14) pekar på att kvalitativa metoder handlar om att gå på djupet för att förstå det vi studerar, till skillnad från kvantitativa metoder som snarare handlar om att söka efter generell giltighet, ofta genom att omvandla information till siffror. Kvalitativ metod innebär också att det inte enbart är resultatet som är viktigt utan även vägen dit (Merriam 2006, s. 31). Forskaren är det viktigaste instrumentet för insamling av information. Metoden präglas även av en närhet till källan (Holme och Solvang 2006, s. 14). Valet av metod beror på den frågeställning som ska undersökas. Den problemformulering och det syftet jag formulerat gör att jag väljer ett kvalitativt angreppssätt.

Kvalitativ metod är inte bara en enda metod, utan utgörs av flera olika tekniker, så som intervju, observation och analys av källor (Holme och Solvang 2006, s. 91). **För att undersöka mitt syfte har en fallstudie genomförts.** Fallstudier i sig är inte detsamma som kvalitativ metod utan i fallstudier kan man använda sig av både kvantitativa och kvalitativa metoder (Merriam 2006, s. 31). Men *”De filosofiska grunderna för fallstudier kommer från ett kvalitativt forskningsparadigm snarare än från ett kvantitativt”* (Merriam 2006, s. 35). Merriam (2006, s. 21-24) definierar fallstudier utifrån ett kvalitativt perspektiv. Hon menar att det råder viss oklarhet kring vad en fallstudie är och hur den ska genomföras, men Merriam menar att utföra en fallstudie, innebär att studera ett fall eller en företeelse systematiskt och på djupet. Alla metoder som används för att samla in vetenskaplig information går att använda i fallstudien, vilket är fallstudiens styrka. För att genomföra en fallstudie är det viktigt att kunna identifiera ett avgränsat problem. Utöver det måste man också fundera kring vilka frågor man ställer, vilken kontroll man har och hur slutresultatet är tänkt att bli för att avgöra om det är en fallstudie man ska göra.

Fallstudiens fördelar är att den spelar en viktig roll för utvecklingen av kunskapsbasen inom ett visst område (Merriam 2006, s. 46). Fallstudier ger en rik beskrivning av fall, det ger en insikt åt läsaren på ett sätt som kan bredda läsarens kunskaper. I förlängningen kan dessa kunskaper och insikter utveckla preliminära hypoteser för framtida forskning. Fallstudien har också sina begränsningar. Kraven på att den ska vara rik och tät kan medföra att den blir för detaljerad och ingående (s. 47). Det finns en risk att läsaren tror att fallstudien är en redogörelse av helheten och inte bara av en särskild situation. Att forskaren är det främsta instrumentet för insamling av information är både en för- och nackdel. Forskaren måste lita till sin egen förmåga under stora delar av forskningsarbetet .

Utan att gå närmare in på de olika typer av fallstudier som finns, nämns kort fyra grundläggande egenskaper som enligt Merriam (2006, s. 25-27) är utmärkande för kvalitativa fallstudier. Kvalitativa fallstudier är *partikularistiska*, vilket innebär att fallet är viktigt, genom att man fokuserar på en viss situation, händelse, företeelse eller person. De är också *deskriptiva*, det betyder att beskrivningen av den studerade företeelsen är omfattande och fullständig. Att en kvalitativ fallstudie är *heuristisk* innebär att den kan ge läsaren en ökad förståelse, vidga läsarens erfarenheter eller bekräfta det läsaren redan kände till om ämnet. Att fallstudien är *induktiv* innebär enligt Merriam att den till största delen grundar sig på induktiva resonemang.

4.2 Tillvägagångssätt för undersökningen

För att genomföra fallstudien har min huvudsakliga metod varit observationer. Det finns två stora skillnader på observation, antingen görs en öppen observation eller så görs en dold observation. Öppen observation innebär att de som är observerade vet om att man är där och observerar. I en dold observation vet inte de som blir observerade om att de är det. Enligt Holme och Solvang (2006, s. 111) ska man vara försiktig med den typen av observation eftersom den av etiska skäl är problematisk.

När det gäller min undersökning valde jag ganska snabbt bort dold observation, dels på grund av den etiska problematiken, men också av praktiska skäl. I och med att dialogen är uppdelad på män och kvinnor, skulle det vara nästintill omöjligt att utföra en dold observation vid de tillfällen då männen deltar, om jag inte utgett mig för att tillhöra projektledningen, men det skulle bli en alldeles för komplex situation. Öppen observation innebär också mer frihet, deltagarna tycker inte det

är konstigt att man går och kring och observerar eller ställer frågor (Holme och Solvang 2006, s. 113).

Både öppen och dold observation bygger på att vi är accepterade av den grupp som ska observeras (Holme och Solvang 2006, s. 113). De menar att för att bli det måste vi börja med att ha bra relation med någon i gruppen, någon som är accepterad och respekterad i gruppen . I mitt fall hade jag först kontakt med projektledaren, vilket säkert bidrog till att jag blev respekterad av resten av projektledningen och i förlängningen av deltagarna. Men det beror naturligtvis även på om deltagarna accepterar och respekterar projektledningen.

Utöver valet att göra en öppen observation finns också alternativet att vara passiv eller aktiv i gruppen. Båda alternativen har för- och nackdelar. Jag har valt att vara passiv för att påverka deltagarna i sådan liten utsträckning som möjligt. Men som Holme och Solvang påpekar (2006, s. 115) kan det innebära antingen att gruppen hämmas av detta, eller att de kompenserar min passivitet genom att bli mer aktiva. När jag observerar hela gruppen samlat, ser jag inte det som en överhängande risk att de kompenserar med mer aktivitet. När jag däremot observerar de mindre grupperna skulle det kunna finnas en risk för detta. För att inte hela tiden påminna deltagarna om att man är där och observerar bör man tänka på att inte skilja ut sig från gruppen när det gäller, kläder, beteende och uttryck (Holme och Solvang 2006, s. 115). Jag har tänkt på att ha en ganska vardaglig klädsel, inte allt för starka färger som sticker ut.

Det vi observerar måste dokumenteras på något vis, annars går det inte att göra en meningsfull analys. Det finns många sätt att samla information på, till exempel genom att skriva stickord, kortare anteckningar, gå undan en stund för att anteckna, banda etcetera (Holme och Solvang 2006, s. 116-117). Det är också bra att börja med att träna med korta observationspass. Det är också viktigt att i nära anslutning till observationen, gärna samma dag, med hjälp av de anteckningar som tagits under observationen, skriva ut fältanteckningar i sin helhet. Egna värderingar och analyser får finnas med i fältanteckningarna, viktigt är bara att markera dem på något vis.

Jag har skrivit kortare (ibland längre), anteckningar på plats. Av tidsskäl hade jag inte möjlighet att träna på att jag göra kortare observationer, eller förbereda mig genom att träna på memoreringsteknik. Att jag är otränad på att göra observationer kan vara en svaghet, men jag har följt de råd som litteraturen gett, att ta någon typ av anteckningar på plats och att så fort som möjligt efter observationen skriva ut fältanteckningarna i sin helhet. Jag tog för vana att skriva ner fältanteckningarna direkt efter det att observationerna skett, mellan cirka klockan 22-24. Det tog på krafterna eftersom jag redan var trött efter observationerna. Jag gick även igenom anteckningarna morgonen efter för att komplettera med

eventuella saker jag glömt.

4.3 Undersökningens design

Undersökningen bygger på empiriska observationer som ligger till grund för mina slutsatser. För undersökningen har jag ställt upp en ram. Ramen för undersökningen fungerar som ett stöd för att täcka in/undersöka de frågeställningar som formuleratts utifrån syftet och avgränsningen:

- Hur fungerar den utvalda dialogen för att fånga upp genusmönster?
- Vilka genusmönster kommer fram/till uttryck i den utvalda dialogen?

Till sin form kan ramen uppfattas som deduktiv, men den utgörs inte av hypoteser eller påståenden om hur det är, som sedan bevisas eller förkastas av mig. Ramen är snarare en hjälp för att ge undersökningen och analysen en struktur; en hjälp för att studera hur och vilka genusmönster som kommer fram i dialogen. Kapitel två utgör en direkt grund för undersökningens ram, speciellt avsnitt 2.4.1 - Att arbeta utifrån ett genusperspektiv. Genom ramen försöker jag att omsätta, vad som förts fram om genusperspektiv i fysisk planering, till kriterier som blir möjliga att undersöka i mina observationer. Ramen är indelad i tre områden, **medborgarnas erfarenheter, dialogens form och upplägg samt planerarna.** Inom varje område av ramen sker arbetet tolkande. Genom det tolkande arbetssätet riktas inte uppmärksamheten enbart mot det som fångas upp inom ramen, utan jag är även öppen för andra saker som sker.

4.3.1 Undersökningens ram

Medborgarnas erfarenheter

Att engagera medborgarna ska bidra till ett breddat kunskapsunderlag. Medborgarna bidrar med viktiga erfarenheter som rör deras vardagsliv. Vad för frågor tar kvinnor respektive män upp? Finns det likheter/skillnader, mellan kvinnor och män, på de idéer och förslag som förs fram? Kan de frågor som tas upp och de idéer som kommer fram i dialogen kopplas till social reproduktion och produktion?

Dialogens form och upplägg

Dialogens form och upplägg studeras för att se om och hur den påverkar möjligheten för olika genusmönster att komma fram. Ges alla deltagare möjlighet att komma till tals? Delas kvinnor och män in i olika grupper?

Planerarna

För att aktivt bedriva jämställdhetsarbete genom användandet av genusperspektiv krävs en medvetenhet hos planerarna. De krävs att de kan lyssna både noggrant och kritiskt, samt ställa frågor. Hur visar planerarna att de är medvetna om genus? Talar planerarna om behov eller erfarenheter? Utgår planerarna från att kvinnor och män har olika erfarenheter/behov? Vad ger uttryck för att planerarna är öppna för annorlunda synpunkter?

5 STUDIEOBJEKT

5.1 Val av studieobjekt

Det valda studieobjeket är en medborgardialog i Kävlinge kommun. Dialogen är ett speciellt projekt, Trygghet i Kävlinge centrum. För projeketet har det upprättats en projektbeskrivning, enligt den arbetar Kävlinge kommun aktivt med att få in fler synpunkter från medborgarna om hur de offentliga rummen ska förvaltas (Kävlinge kommun 2009a, s. 1). Projektet Trygghet i Kävlinge centrum är ett led i detta arbete.

Utdrag ur projektbeskrivningen för Trygghet i Kävlinge centrum:

> *”Målen med projektet är att få in mer kunskap om hur centrum inkl området vid järnvägsstationen uppfattas och används av olika åldersgrupper. Särskilt intressant är att få synpunkter när det gäller belysning. Det är också önskvärt är (sic) att få reda på om män och kvinnor har olika bilder av situationen i centrum. Den fördjupade kunskapen om centrum ska användas vid förvaltningen av de offentliga rummen. Resultatet ska även analyseras på ett mer generellt plan så att vi på kommunen bättre förstår medborgarnas behov, uppdelat på män och kvinnor i olika åldersgrupper och kunna tillämpa denna kunskap även på andra platser i kommunen”* (Kävlinge kommun 2009a, s. 1).

Vidare står det att:

> *”Vi har idag en generell kunskap om vad som är viktigt för medborgarna gällande trygghet. Men hur denna skiljer sig mellan män och kvinnor i olika åldersgrupper vet vi mindre om”* (Kävlinge kommun 2009a, s. 1).

Initiativtagare och ansvarig för projektet är gatuchefen i Kävlinge kommun, men ansvaret för själva genomförandet av medborgardialogerna står SWECO Architects i Malmö (benämns vidare som Sweco) för. För att genomföra projektet används en variant av en dialogmetod som Sweco använt i flera sammanhang. Upplägget för dialogen är att kvinnor och män träffas separat vid två tillfällen vardera. Som avslutning hålls sedan en gemensam träff.

Det utvalda studieobjektet är intressant ur flera aspekter. Trygghet i det offentliga rummet är ett av de områden som Larsson och Jalakas (2008, s. 109) pekat ut som viktiga att arbeta med i den fysiska planeringen, när det gäller jämställdhet. Projektet i Kävlinge faller alltså inom ramen för deras rekommendationer. Det är också så att regeringen år 2008 gav i uppdrag åt Boverket att tillsammans med länsstyrelserna driva ett arbete som handlar om *”att stärka tryggheten i stads- och tätortsmiljöer ur ett jämställdhetsperspektiv”* (Miljödepartementet 2008, s. 1). I uppdraget ingår att inventera och sammanställa befintlig information kring ämnet, utveckla metoder utifrån erfarenheter från kommuner och projekt som genomförts, ordna seminarier för att sprida kunskap och nå ut till nyckelaktörer samt att fördela pengar till projekt som söker stöd för att arbeta med frågorna (Miljödepartementet 2008, s. 1-2). Uppdraget ingår i regeringens handlingsplan för att bekämpa mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer. Trygghet i Kävlinge centrum är ett av de projekt som ansökt och fått pengar för att arbeta med detta.

Trygghet i Kävlinge centrum är också intressant som studieobjekt för den dialogmetod som de valt att använda sig av, designdialogen. Jag har tidigare kommit i kontakt med designdialogen genom en föreläsning och blivit nyfiken på arbetssättet. Deltagarna arbetar i mindre grupper och får använda sig av en spelplan (till exempel ett ortofoto) och olika symboler istället för att rita och skriva. Just i det aktuella projektet, Trygghet i Kävlinge centrum, så är det en variant av designdialog som de använder sig av, som anpassas för att passa för trygghetsarbete. På det viset blir projektet också intressant att studera utifrån metodutvecklings synpunkt, för att se om detta kan vara en metod som lämpar sig väl för att fånga upp olika genusmönster.

5.1.1 Designdialog

Swecos arbete med designdialog bygger på Peter Frösts doktorsavhandling *Designdialoger i tidiga skeden – arbetssätt och verktyg för kundengagerad arbetsplatsutforming* (2004) . De har använt sig av designdialog i många projekt först och främst när det gäller lokalplanering (Sweco Architechts Malmö 2009). Sedan 2008 har de också börjat använda sig av designdialog i stadsbyggnadsprojekt. Designdialog beskrivs av Sweco som en designprocess där flera aktörer så som, medborgare, fastighetsägare, tjänstemän med flera medverkar på ett engagerat vis tillsammans med att skissa fram idéer och förslag. De visuella verktyg som används i designdialogen gör det enkelt för alla att delta och föra fram sina idéer. Upplägget för en designdialog är att genomföra ett antal workshops. För varje workshop finns ett tema (till exempel idéer och förslag).

Upplägget kan se ut så här:

Bild 1. Sweco Architechts Malmö 2009

Under varje workshop arbetar deltagarna i mindre grupper med olika visuella verktyg. I inledningsskedet kan till exempel post-it lappar användas. Uppgiften kan då vara att deltagarna en och en eller i grupp skriver upp de saker de upplever som positiva och negativa i det utvalda området. Varje deltagare får sedan sätta upp sina lappar på en stor karta och berätta vad de skrivit och varför. När det gäller att arbeta med idéer och förslag används i stadsbyggnadsprojekt vanligen en spelplan bestående av ett ortofoto. Deltagarna får också tillgång till en ”verktygslåda” som innehåller flera olika symboler, penna, sax, lim med mera. Allt det som finns i verktygslådan kan sedan användas på spelplanen (ortofotot) för att illustrera deltagarnas idéer. Arkitekternas roll under dessa workshops är att fungera som processledare. Efter varje workshop sammanväger arkitekterna de olika idéerna och förslagen och tar utifrån det fram en skiss, som deltagarna sedan får arbeta vidare med på nästa workshop.

Bild 2. Spelplan, Sweco Architechts Malmö

Bild 3. Verktygslåda, Sweco Architechts Malmö

5.1.2 Kävlinge

Kävlinge kommun ligger i västra delen av Skåne och har cirka 28 000 invånare (Kävlinge kommun 2009b). Kävlinge är kommunens största ort med cirka 8700 invånare (Kävlinge kommun 2009c). I fokus för dialogen står Kävlinge centrum. Utgångspunkten för dialogen är den trygghetsvandring som genomförs under workshop 1, den utgör grunden för fortsättningen av dialogen.

Bild 4a-b.
Orienteringskarta.

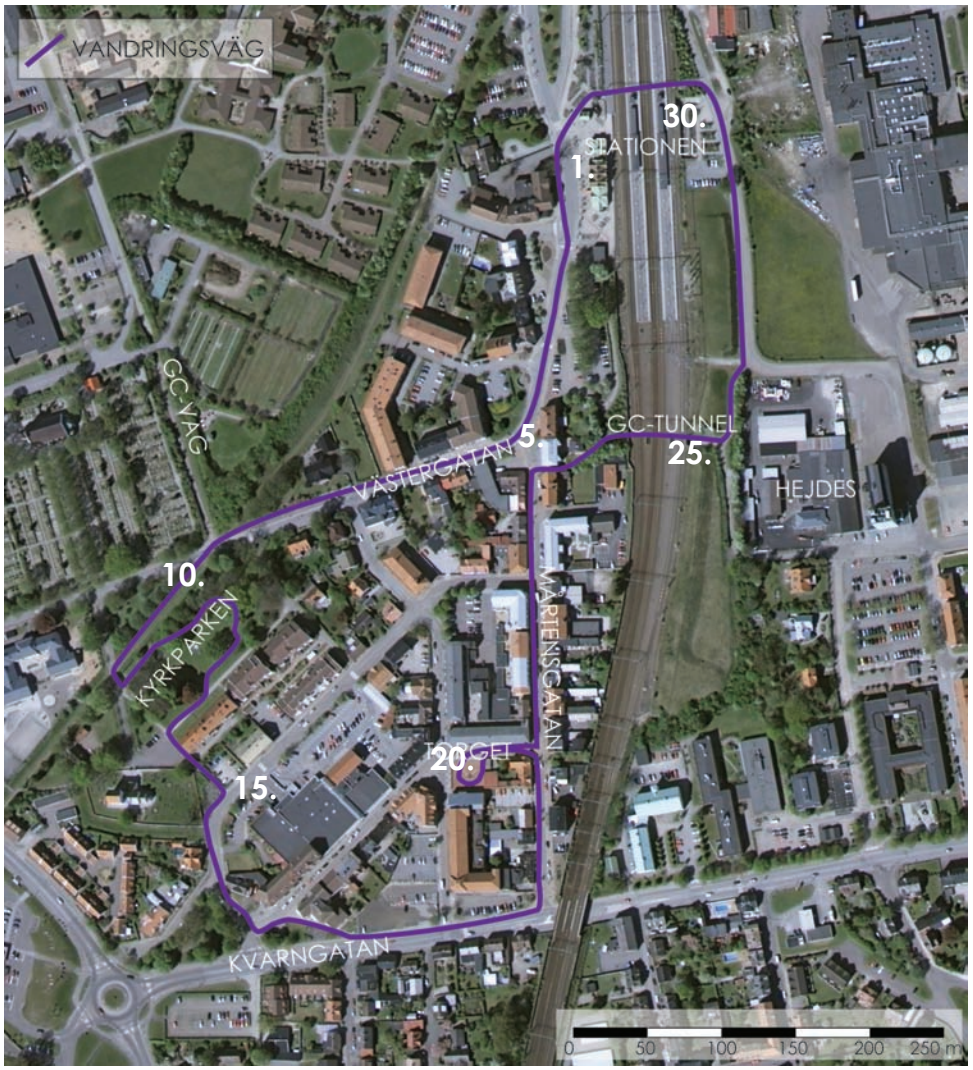

Bild 5. Kävlinge centrum, med vägen för trygghetsvandringen utmärkt.

Bild 6. Bilder längs med vandringsvägen. Sweco Architechts Malmö

9.

10.

11.

12.

13.

14.

15.

16.

Bild 7. Bilder från vandringsvägen. Sweco Architechts Malmö

25.

26.

27.

28.

29.

30.

31.

5.1.3 Informationsspridning

Trygghet i Kävlinge marknadsfördes med en plansch som informerade och bjöd in till projektet. För att delta krävdes en anmälan via telefon eller e-post. Planschen sattes upp på olika platser i Kävlinge. En representant från kommunen och en representant från Sweco arbetade också med att ta kontakt med olika föreningar och nyckelpersoner, för att sprida information om projektet. Samtidigt bad de om hjälp med att sätta upp planscherna på lämpliga platser och uppmärksamma folk på planscherna. Exempel på föreningar och personer som kontaktades är rektorer, förskoleföreståndare, det kommunala bostadsbolaget, scoutkåren, fotbollsklubbar, PRO, arbetsförmedlingen och bibliotek. Några av de personer som kontaktades lovade att maila ut information om projektet till andra personer i deras organisationer.

Inbjudan till att delta i dialogen mailades ut till samtliga anställda inom kommunen, samt till företagarföreningen Kävlinge citysamverkan. Det fanns även information om projektet på Kävlinge kommuns hemsida, samt annonser i lokaltidningen, Kävlinge Nya. Projektet uppmärksammades också i media vid tre tillfällen, dels genom två artiklar i Sydsvenskan, samt en artikel i Kävlinge Nya.

5.1.4 Upplägg för dialogen

Kvinnor och män träffades vid olika tillfällen. Alla möten var planerade till torsdagskvällar mellan kl 18-21. Workshop 1 med männen fick dock flyttas på grund av för få anmälda. Träffarna hölls under oktober-november 2009. Workshop 1 hölls på Kävlinge värdshus och workshop 2 och den gemensamma avslutningen hölls i Kävlinge kommunhus. Upplägget för workshop 1 och 2 var detsamma för kvinnor och män, men med några mindre skillnader. Vid varje tillfälle bjöds deltagarna på något lättare att äta, samt fika.

Workshop 1 - trygghetsvandring, identifikation av trygga och otrygga platser

Trygghetsvandringen följde en i förväg utpekad rutt genom Kävlinge centrum (se s. 33). Längs vägen gjordes stopp på ett antal markerade platser, vid varje stopp ställde vandringsledaren några frågor för deltagarna att fundera över. De som ville hade möjlighet att ta med sig en karta och penna, för att kunna anteckna under vandringen. Vandringen skedde i två grupper. Deltagarna ombads att föreställa sig att de gick vandringen själva och att de skulle reflektera över hur de upplevde den ur trygghetssynpunkt. Vad de upplevde som bra/dåligt och tryggt/otryggt. De uppmanades även att försöka hålla sina tankar för sig själva, för att inte påverka varandra för mycket.

Efter trygghetsvandringen fick deltagarna en och en reflektera över tankarna de fått under vandringen. De fick i uppgift att skriva både positiva och negativa reflektioner på post-it lappar, med en reflektion på varje lapp. När alla var klara fick de en och en gå fram och sätta två lappar åt gången på ett stort ortofoto (med vandringsrundan utmärkt) alternativt på en vägg eller skärm bredvid ortofotot. De fick samtidigt också berätta vad de skrivit och varför.

I den sista övningen för kvällen var deltagarna indelade i olika åldersgrupper. I grupperna skulle de tillsammans komma överens om vilka tre platser de upplevde som mest trygga och vilka tre platser de upplevde som mest otrygga. Platserna skrevs upp på post-it lappar och redovisningen gick till som i föregående övning.

Workshop 2 - idéer och förslag

Utifrån det som kommit fram under workshop 1 valdes två platser ut till workshop 2 att arbeta vidare med. Urvalet baserades på de platser som pekats ut som mest otrygga, samt platser som kommunen såg att de hade en möjlighet att kunna genomföra åtgärder på. Kvällens uppgift var att komma med idéer och förslag på hur de utvalda platserna skulle kunna förbättras. Deltagarna uppmanades att ha ett fritt sinne och inte låta sig begränsas av ekonomi eller genomförbarhet.
Arbetet med idéer och förslag skedde i mindre grupper, indelade utifrån ålder. För varje utvald plats fick deltagarna en timme på sig. Varje grupp fick en spelplan som utgjordes av ett svartvitt ortofoto i A1-format på det aktuella området, bilder från platsen (i färg) samt en verktygslåda. Alla förslag sattes sedan upp på en vägg och grupperna fick sedan redovisa sina idéer.

Gemensam avslutning - redovisning av resultatet

Kvällen inleddes med mingel och smörgåstårta. Samtidigt kunde deltagarna gå runt och titta på bildprotokoll som satts upp, samt en sammanfattande bild på vilka platser som pekats ut som trygga respektive otrygga. Ett bildprotokoll är en bild på en spelplan och det förslag som tagits fram. Till den fogas text som är hämtad från filminspelningar från redovisningarna. Sweco presenterade kvällens agenda och berättade kort om att det kommer en rapport på vad som kommit fram i dialogen som skickas hem till dem som vill. De gick sedan igenom alla bildprotokoll, redogjorde för påbörjade slutsatser inför rapporten samt presenterade två skissförslag som de tagit fram. Skissförslagen byggde på deltagarnas idéer och förslag på förbättring av två platser. Efter det var det öppet för diskussion. Kvällen avrundades när alla frågor och kommentarer verkade vara uttömda.

Övrig information

För att Sweco inte skulle behöva ta minnesanteckningar under redovisningarna filmades deltagarna. På det viset riskerade de inte att missa viktiga saker som kom fram. Om det var någon som inte ville bli filmad så var det okej att säga till. I de fallen vände de bort kameran, men tog ändå upp ljud för att inte behöva anteckna. Det var en kvinna som inte ville bli filmad.

Mina observationer gick till så att när hela gruppen var samlad observerade jag hela gruppen. Under trygghetsvandringen gick jag med en av grupperna. Enskilt arbete under workshop 1 observerades ej, enbart redovisningarna av det. När deltagarna arbetade i grupp under både workshop 1 och workshop 2 observerades en grupp i taget. Grupperna som observerades valdes ut slumpmässigt.

5.2 Deltagare i dialogen

Vid varje workshop deltog mellan 10-15 medborgare. Några hade endast möjlighet att delta vid en workshop. Vid den gemensamma avslutningen kom cirka 30 personer. Flera av dem som deltog har bott i Kävlinge hela eller stora delar av sitt liv, men det var även några som flyttat dit som vuxna, några hade endast bott i Kävlinge några år. Jag vet inte så mycket mer om deltagarna än vad de nämnt vid presentationen av sig själva. Bland kvinnorna fanns det till exempel en med företag i centrum, en som arbetade på det kommunala bostadsbolaget, två tjänstemän från kommunen samt en grupp tonårstjejer. (Tonårstjejerna fick biocheckar som tack för att de deltog). Bland både kvinnorna och männen fanns det en grupp pensionärer varav nästan alla bodde grannar med varandra. Bland männen återfanns bland annat en tjänsteman från kommunen, en arbetslös samt en scoutledare. Utöver att undersöka hur kvinnor och män upplever känslan av trygghet i Kävlinge centrum, var det också uttalat att det också skulle undersökas utifrån ett åldersperspektiv. Sweco hade därför gjort en åldersgruppsindelning i fyra kategorier, tonåringar, småbarnsföräldrar, mitt i livet och seniorer. När deltagarna delades in i grupper efter de parametrarna bidrog det till att ge lite mer information om deltagarna.

De som deltog i dialogen kan statistiskt inte ses som representativa för Kävlinge kommun, då urvalet inte var gjort på något sådant vis. De som deltog var med av eget intresse, vad deras motiv för att vara med var kan jag inte svara på. De som deltog och gruppernas sammansättning torde ha påverkat vilka genusmönster som kom fram. I och med att det var en viss spridning på deltagarnas ålder öppnar det upp för att

olika mönster kunde komma fram. Resultaten måste ses utifrån de som deltog i dialogen (och de som inte deltog).

6 RESULTAT

Här presenteras resultatet från observationerna parallellt med tolkningen och analysen av dem. Resultatet presenteras i tre delar utifrån den ram för undersökningen som presenterades i kapitel 4.3.1, alltså medborgarnas erfarenheter, dialogens form och upplägg samt planerarna.

Att studera en medborgardialog ur genusperspektiv innebär att vara uppmärksam på att kön spelar roll. Kön spelar roll för vilka erfarenheter som kommer fram. Det är lätt att i en sådan här analys falla in att endast jämföra likheter och skillnader mellan kvinnor och män, men det är viktigt att komma ihåg att de erfarenheter som kommer fram speglar de sociala strukturer som finns i samhället och konstruerandet av genus.

6.1 Medborgarnas erfarenheter

Presentationen av resultaten och analysen fokuserar på medborgarnas erfarenheter, vad för synpunkter, idéer och förslag de ger. De aktuella frågeställningarna som ställts upp för det utifrån undersökningens ram i kap 4.5 är:

- Vad för frågor tar kvinnor respektive män upp?
- Finns det likheter/skillnader, mellan kvinnor och män, på de idéer och förslag som förs fram?
- Kan de frågor som tas upp och de idéer som kommer fram i dialogen kopplas till social reproduktion och produktion?

Avsnittet är indelat i fyra delar. De tre första delarna bygger på olika moment under workshop 1 och workshop 2. Den sista delen är en sammanfattande diskussion för hela avsnittet. Resultatet av observationerna från trygghetsvandringen kommer inte att presenteras här, då jag bedömer att underlaget är för svagt för att göra några analyser utifrån. Det var inte helt lätt att observera och fånga upp vad som sades och vad som skedde. Delvis gick vandringen under tystnad vissa bitar, men grupperna var även lite utspridda och gick och pratade i mindre grupper.

6.1.1 Workshop 1 - individuell övning

Den individuella övningen gick ut på att deltagarna var och en för sig

fick skriva upp sina reflektioner från trygghetsvandringen på post-it lappar. Redovisningen gick till så att de en och en gick och satte upp sina lappar på en karta/vägg och berättade vad de skrivit och varför. Citaten som presenteras här nedan visar vad som sades vid redovisningen då de olika lapparna sattes upp. Jag har valt att presentera rikligt med citat för att ge en bred bild av vad de som deltog i dialogen gav uttryck för.

När det gäller kvinnorna handlade ungefär hälften av lapparna specifikt om trygghet eller otrygghet. Det betyder att de säger att de känner sig trygga eller otrygga på en plats, att de väljer att inte vistas på en plats eller att de till exempel tycker att en plats är läskig.

”Tunneln kort överblick kommer in i mörkt hål mynnar ut i en stig till höger och en till vänster överraskningen kan stå överallt där går jag inte knappt på dagtid heller”

”Jag tycker Mårtensgatan är jättefin känns trygg och upplyst så fint med träden och upphöjd väg den känns trygg när man går där även mitt i natten”

”Där var mycket ungdomar ikväll gick ej in det tycker jag är jätteläskigt”

”På ett ställe samlas unga mycket ofta om man går förbi där är det inte så trevligt”

”Korsbacka upp mot minneslunden brukar ofta gå där till och med på dagen känner jag mig otrygg där det kommer alltid ungdomar där nu är där mörkt och otryggt”

”Mårtensgatan tycker jag inte är så trygg där är jättemånga lyktor som är borta också den brända tomten”

Den andra hälften av lapparna handlade inte lika uttalat om trygghet eller otrygghet, men flera av lapparna kan tänkas ha koppling till känslan av trygghet eller otrygghet. Det handlar om platser som är mörka, har dålig belysning, som inte är trevliga eller platser där det rör sig lite människor vilket gör att det känns ensamt att röra sig där. Eller tvärtom platser som känns trevliga, är fina, ljusa eller bra belysta.

”Torget väldigt otrevligt inte alls behagligt vare sig det gäller kvällen eller dagen väldigt trist”

”Upp för backen mycket buskage buskagen kommer över mig just det här med överblicken som är viktigt”.

”Andra sidan av gång och cykeltunneln inte bra, då kommer man ut i stort mörker”.

”Viadukten vid Kvarngatan ljus och bra lätt att ta sig fram”.

”Gång och cykeltunneln ljusgult målat jättebra mer varmt”.

”Om man till exempel åkt tåg hem ensam och man ska ta sig förbi där mot andra halvan området öster om stationen ensamt oerhört lite folk som rör sig där”

”Platsen vid gångtunneln där det är uppröjt med buskar det är bra det ger bra överblick”
”vem ansvarar för rabatter vid torget fruktansvärda rabatter”

”Stationen nere i tunneln mycket snyggt och rent det gillar jag för är det rent är inbillar jag mig att man håller det rent sköter man om det så gör andra också det”

”Fina krukor och arrangemang på torget”

Det var lite mer spridning på vad männen skrivit på sina lappar och vad de redovisade. De tog precis som kvinnorna upp att vissa platser kan upplevas trygga eller otrygga, men det tog också upp en del andra saker. Framförallt mycket som rör trafik på något vis och/eller trafiksäkerhet, med trafik menar jag då både bil, cykel och gångtrafik. Det kan handla om att det är trångt att komma fram, eller att det inte är säkert ur trafiksynpunkt.

”Här kör folk ganska fort parkering vid prästgården långa bilar som sticker ut promenera på den sidan jobbigt kan knappt gå två i bredd”.

”Kör fort och mycket bilar osäkerhetsmoment både på dagtid och kvällstid”

”Säkerheten kantsten i gång och cykeltunneln bättre att måla vit linje inte bra om man kör på den i hög fart”

Få kvinnor tog upp något om trafiksäkerhet.

Några av de lappar som handlar om att det är svårt att ta sig fram handlar mer om tillgänglighet. Till exempel att det står saker i vägen som gör det svårt att komma fram.

”Mårtensgatan inte speciellt handikappvänlig”

”Många kantstenar som står opp vid övergångsställena, inte lätt med rollatorer”

Tillgängligheten var det främst seniormännen som uppmärksammade.

Något som skiljde ut sig var att flera män tydligt påpekade att de inte kände sig otrygga, en följd av det blev också att de hade svårt att peka ut otrygga platser.

”Jag kan inte hjälpa det men jag känner mig väldigt lugn och trygg jag tycker inte det är många ställen i Kävlinge som jag känner mig otrygg på”

”I helhet är det lite mörkt överallt men jag skulle inte känna mig otrygg att gå där”

”Känner inte heller mig särskilt otrygg”

”Min första tanke var att jag känner mig aldrig otrygg i Kävlinge”

”Vad gäller trygghet vågar jag utan vidare gå ut i Kävlinge mitt i natten”

Under övningen var de inte någon av kvinnorna som lyfte fram det på det viset som männen, därmed inte sagt att de hela tiden känner sig otrygga i Kävlinge, den uppfattningen fick jag inte.

När männen rent konkret pratade om otrygga platser, pratade de inte som kvinnorna direkt om den egna upplevelsen utan mer om hur det skulle kunna kännas.

”Kan till och med tillstå att jag kanske känt mig otrygg om jag skulle gått där själv”

”Gång och cykelvägen mot Korsbacka tror inte det är många som ger sig på att gå där ensamma när det är mörkt känns otryggt med relativt dålig belysning. Sen kan man ju inte ha hur mycket belysning som helst”.

”Gång och cykeltunneln det enda jag kan känna att när man cyklat där på natten att man kan känna sig otrygg”

”Tunnelvägen ut mot Hejdes den mörka årstiden verkar otrygg”

Precis som kvinnorna var det också vissa platser som de tog upp som de inte direkt pekade ut som trygga eller otrygga, men som berörde mörker, belysning eller estetik.

”12 gatubelysningar saknades på den lilla rundan vi gick”

”Järnvägstunneln måste städas oftare samt plattform och perronger där svinar dom ner”

”platsen utanför hotellet och stationen fin belysning och ganska trevligt”

”Mårtensgatan folktomt”

”Mårtensgatan mysigt och bra belyst”

Några andra kommentarer som kom upp som jag fann intressanta handlade om att man inte hade på vissa platser att göra när det är mörkt. Det var främst männen som tog upp detta, men även någon kvinna tog upp det.

”Kyrkparken den är väldigt mörk, men man har ju inget där att göra på kvällarna”.

”Upp bak stationen, lite ödsligt område, har inte där att göra egentligen om man inte ska hämta en cykel eller bil”

”… och måste alla platser vara tillgängliga även på natten? Det hör väl till att när det är mörkt ute kanske man inte ska vara precis överallt”

Påståendena handlar om var man har anledning att röra sig/uppehålla sig eller inte. Någon säger man har inget där att göra om man inte ska hämta en bil eller cykel när man kommer med tåget. En annan undrar om alla platser måste vara tillgängliga på natten. Jag vill då lyfta fram något som en kvinna sa som handlar om samma sak.

”Kyrkparken man behöver inte gå i den på nattetid inte naturligt att gå i finns stråk vid sidan om som är upplysta som man går istället kan få vara en park som inte behöver vara upplyst”

Hon identifierar att det finns stråk vid sidan om som är upplysta, att det finns andra vägar att gå, att det finns alternativ. Mannen som säger att *”… måste alla platser vara tillgängliga även på natten…”* verkar vara inne på samma spår, men tydliggör det inte på samma vis.

6.1.2 Workshop 1 - gruppövning

Gruppövningen under workshop 1 gick ut på att varje grupp skulle identifiera de tre platser som de upplevde som mest trygga och de tre platser som de upplevde som mest otrygga i Kävlinge centrum. Kvinnorna och männen var indelade i tre grupper utifrån de olika ålderskategorier som satts upp, seniorer, mitt i livet och småbarnsföräldrar. Kvinnorna var uppdelade i två seniorgrupper och en grupp med både småbarnsföräldrar och mitt i livet. Männen var uppdelade i en grupp i varje ålderskategori.

Under kvinnornas workshop observerade jag en grupp på fyra personer, i kategorin småbarnsföräldrar och mitt i livet. Under männens workshop observerade jag en grupp på två personer, de representerade småbarnsföräldrar. Detta var en tidsmässigt kort övning (5-10 min) och underlaget från observationerna är svagt, varför jag väljer att endast kort presentera det tydligaste resultatet från dom.
Kvinnorna kom relativt snabbt fram till de tre platser de identifierade som mest otrygga, medan det tog längre tid/var svårare för dem att komma fram till de platser som de upplevde som mest trygga. För männen var det tvärtom, de identifierade snabbt de platser de upplevde som mest trygga, men hade svårare att peka ut de otrygga platserna. En man försökte tydligt skilja på säkerhet och trygghet, att det är skillnad på att känna sig osäker och otrygg. De hittade lättare platser där de kände sig osäkra än platser där de känner sig otrygga.

När det gäller redovisningen av gruppövningen är underlaget bättre. Gruppernas värderingar av de bästa samt de tre sämsta platserna ur trygghetssynpunkt speglar också de individuella redovisningarna, som inte gav uttryck för att männen talade lika mycket om trygghet som kvinnorna. Männens individuella redovisning visade att några framhöll tydligt att de inte kände sig otrygga i Kävlinge. Kvinnorna uppgav inte i så stor utsträckning att det inte skulle våga gå ut, men de uppgav några platser där de inte skulle gå när det var mörkt.

Det som syns i observationerna är att de platser som kvinnorna väljer, i högre utsträckning än de platser männen lyfter fram handlar om upplevelsen av trygghet. Kvinnorna använder beskrivningar som *”där hade vi vågat gå”* eller *”att gå den vägen är ej trevligt ofta tar man bilen bara för den skull”* eller *”man skyndar sig förbi”*. De uttrycker sig även på andra vis. Männen ger också uttryck för att vissa platser kan upplevas trygga eller otrygga. Men på minussidan nämner de också fler platser som är mindre bra ur säkerhetsperspektiv, till exempel att det är dåligt med plats för gång och cykel på Västergatan, eller att det är ett säkerhetsproblem med alla cykelutfarter mot Kvarngatan. Det handlar kanske snarare om att det inte är säkert att gå eller cykla där. Bland männens positiva platser finns det påståenden om att det är positivt att det finns många gång och cykelvägar som förbinder de olika delarna av kommunen.

Seniormännen tog bara upp två negativa platser, de inledde också med att säga *”vi som är pensionärer tycker att det är tryggt på de flesta ställen och vi vågar gå både här och där”*. Den ena gruppen av seniorkvinnorna sa däremot att de tyvärr inte kunde få ihop tre trygga platser. Jag menar att det visar en tydlig skillnad på kvinnor och mäns erfarenheter. De visar på en skillnad i om de upplever sig trygga eller otrygga i Kävlinge centrum, i vart fall vad de ger uttryck för. Det som också är intressant är att några av seniorkvinnorna och seniormännen är gifta med varandra och flera av dom bor på samma ställe.

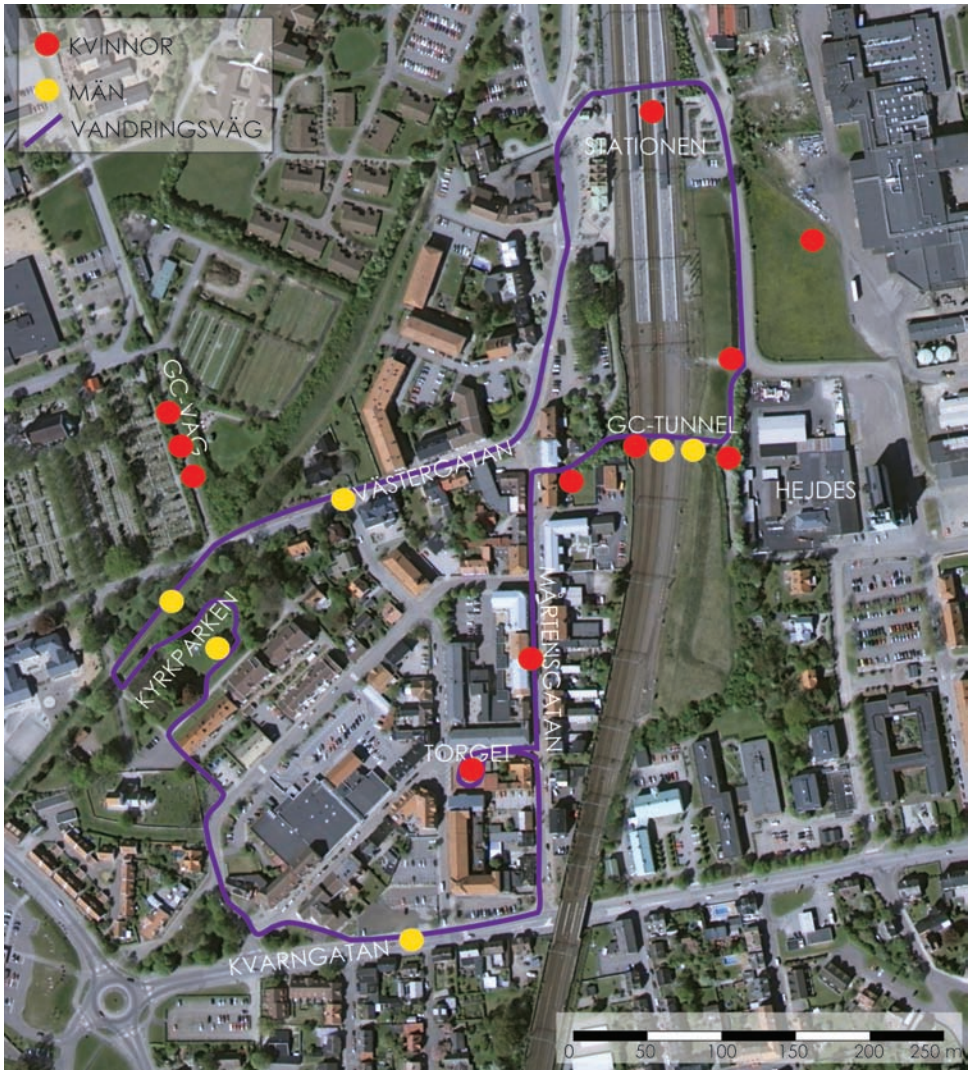

Bild 8. Kartan visar vilka platser som upplevs som otrygga.

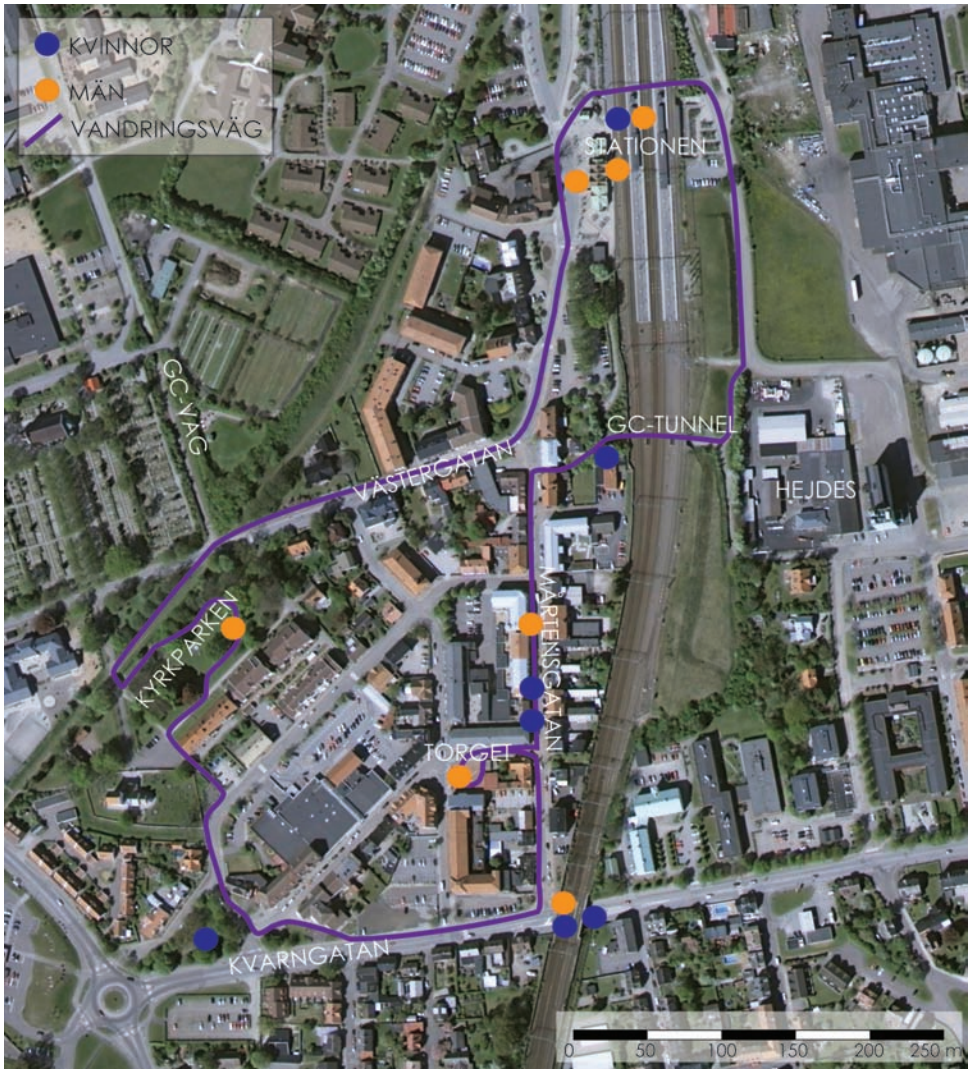

Bild 9. Kartan visar vilka platser som upplves som trygga.

6.1.3 Workshop 2 - idéer och förslag

Fokus ligger här på vad idéerna och förslagen handlade om. Efter workshop 1 valdes två platser vardera ut för kvinnorna respektive männen att arbeta vidare med under workshop 2. Platserna valdes utifrån vilka platser de pekat ut som mest otrygga/negativa. Både kvinnorna och männen fick arbeta med gång och cykeltunneln under järnvägen. Männen arbetade även med en park och kvinnorna arbetade med en gång och cykelväg. Däremot arbetade tonårstjejerna järnvägsstationen istället för gång och cykelvägen, på grund av att de upplevde området kring stationen som mycket mer otryggt. Tonårstjejerna deltog inte i workshop 1, därför hade det inte framkommit tidigare vilka platser de upplevde som mest otrygga.

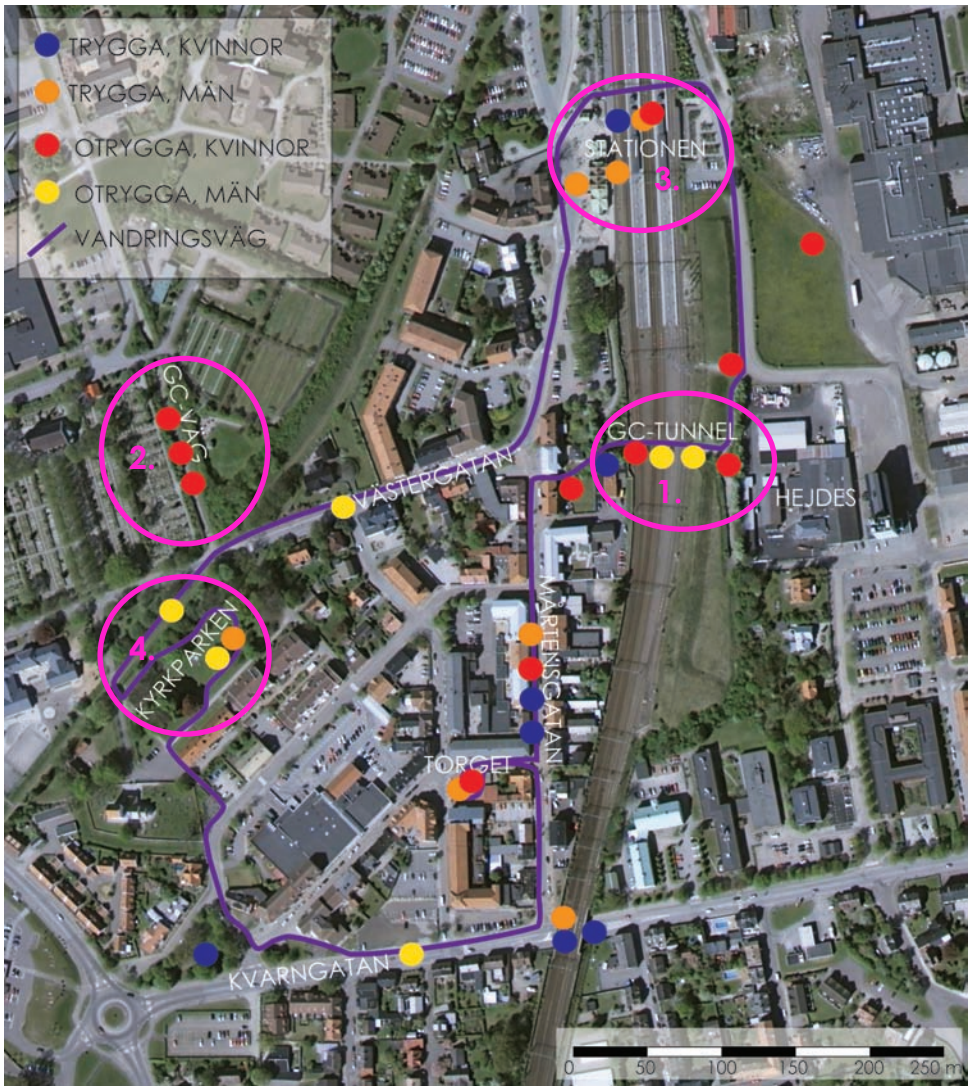

Bild 10. Kartan visar vilka platser som upplevs som trygga respektive otrygga, samt de platser som valdes ut att arbeta vidare med.

Under den här övningen observerade jag fyra grupper totalt. På kvinnornas workshop observerade jag gruppen med småbarnsföräldrar när det arbetade med gång och cykeltunneln och gruppen med tonårstjejer när de arbetade med järnvägsstationen. Vid männens workshop observerade jag gruppen småbarnsföräldrar när de arbetade med gång och cykeltunneln samt gruppen mitt i livet när det arbetade med parken. De idéer och förslag som diskuterades under övningarna stämde väl överens med vad de sedan redovisade, varför jag valt att inte redovisa resultatet från de observationerna. Det materialet kommer istället att användas vid diskussionen kring dialogens form och upplägg.

Jag presenterar redovisningen av förslagen från de olika grupperna, genom att dela in dem i några olika kategorier, utifrån vad förslagen handlar om. Här ges en kort presentation av kategorierna och hur jag har resonerat kring dem. **Belysning** handlar precis som det låter som om att det behövs mer belysning eller att den är bra som den är. **Människor** handlar om att det behöver tillföras människor till platsen för att på så vis öka upplevelsen av trygghet. **Omhändertagande** handlar om någon typ av omsorg om platsen, till exempel saker som gör att platsen kan upplevas som trevligare eller att platsen ska fungera för olika människor. **Otrygghet** handlar om sådana påståenden under redovisningarna som tydligt pekar ut att något upplevs eller skulle kunna upplevas som otryggt eller obehagligt. **Tydlighet och säkerhet** handlar till exempel om att det ska vara tydligt var olika saker ska ske, som vad som är gångväg och vad som är cykelväg, på så vis blir det säkrare att röra sig där. Självklart kan det vara så att ett påstående kan kategoriseras in under flera rubriker, men detta är en ansats till att sortera upp olika påståenden, för att tydligare kunna urskilja mönster.

Varje utvald plats presenteras först med några bilder från platsen, sedan presenteras vilka kategorier som förslaget sorterats in i.

1. Gång och cykeltunneln

Bild 11a-d Bilder från gång och cykeltunneln. Sweco Architechts Malmö

Kvinnorna
Belysning
Omhändertagande
Otrygghet
Tydlighet och säkerhet

Männen
Belysning
Människor
Omhändertagande
Otrygghet
Tydlighet och säkerhet

Det är inte så stora skillnader på de olika gruppernas förslag, varken bland kvinnorna eller männen. Det finns mindre skillnader till exempel på hur man kan lösa belysning på olika vis. När det gäller tydlighet och säkerhet tar både kvinnorna och männen upp att det är viktigt med sikten in mot tunneln, för att förbättra den bör vallarna på båda sidorna av tunneln kapas eller rundas av. Däremot kopplar kvinnorna också detta till upplevelsen av otrygghet. De menar att genom att göra slänterna vid tunneln mjukare så skulle trånghetskänslan minska.

2. Gång och cykelvägen

Bild 12a-d. Bilder fråm gång och cykeltunneln. Sweco Architechts Malmö

Kvinnorna

Belysning

Omhändertagande

Otrygghet

Tydlighet och säkerhet

Störst fokus ligger på förslag som jag kategoriserar som omhändertagande samt otrygghet. När det gäller omhändertagande pratas det en del om trapporna upp till minneslunden och kyrkogården (se bild ovan), en grupp uttrycker det så här *”Kan ske svår olycka om äldre ska behöva gå i sådana trappor”*. De menar att det är speciellt viktigt att göra något åt de här trapporna med tanke på att äldre ofta är den målgrupp som besöker minneslunden eller kyrkogården. Gällande otryggheten tas det återigen upp, precis som när det gällde gång och cykeltunneln, det här med trånghetskänslan. Om buskarna på båda sidorna om cykelvägen säger en grupp att *”det känns som att dom trillar över en”*.

3. Järnvägsstationen

Bild 13a-d. Bilder från järnvägsstationen. Sweco Architechts Malmö

Tonårstjejerna

Omhändertagande

Otrygghet

När tonårstjejerna presenterade sina förslag och den diskussion de fört om järnvägsstationen handlade det mesta om otrygghet. Det som de upplever som obehagligast är att det "hänger" folk vid stationen. De säger att om de kommer med tåget sent på kvällen, vill de gärna att en förälder vid stationen med bilen och väntar, gärna på baksidan för där hänger inte folk.

4. Parken

Bild 14a-d. Bilder från parken. Sweco Architechts Malmö

Männen

Belysning

Omhändertagande

Otrygghet

Männen hade flera förslag på vad som kan göras i parken, den största delen av deras förslag kategoriserar jag också in under omhändertagande. Deras förslag handlade både om att tillföra saker till parken som människor kan mötas kring, till exempel en lekplats och en musikpaviljong. Både gruppen med småbarnsföräldrar och gruppen med seniormän gav förslag på en lekplats. I förslagen och diskussionen kring dessa var det mycket lite fokus på otrygghet.

I och med att kvinnorna och männen arbetade med olika platser i den sista övningen går det inte att dra några paralleller om hur de diskuterar om en och samma plats, som det gick med gång och cykeltunneln. Det går inte helt enkelt att säga att kvinnorna och tonårstjejerna fokuserar mer på otrygghet än männen, i och med att de arbetade med olika platser. De olika platserna kan ha olika förutsättningar. En park som sådan kanske väcker fler idéer och förslag om vad som kan göras för att göra den mer trivsam. I och för sig pekades parken ut som en otrygg plats av männen. Cykelvägen och järnvägsstationen kanske kopplas tydligare till sträckor eller platser som är nödvändiga att passeras, därmed kan också otrygghetsaspekten få ett tydligare fokus.

Om vi bortser från tonårstjejerna så fick förslag som handlade om omhändertagande relativt stort utrymme både bland kvinnorna och männen. Tonårstjejernas förslag och diskussion visade att för dem handlar otrygghet ganska mycket om vad för människor som uppehåller sig på en plats.

6.1.4 Sammanfattande tolkning av medborgarnas erfarenheter

Här presenteras en sammanfattande tolkning av medborgarnas erfarenheter utifrån ett genusperspektiv. Den individuella övningen påvisar de största skillnaderna mellan kvinnorna och männens erfarenheter. Hälften av kvinnornas lappar handlade om trygghet/otrygghet konkret, och flera av de övriga lapparna kunde också kopplas till känslan av trygghet/otrygghet på något vis. När det gällde männens lappar var det större spridning och det var också flera män som tydligt påpekade att de kände sig trygga. Bland männens lappar fanns det också flera som handlade om trafik på ett eller annat vis. Några av kvinnorna tycktes också kunna sätta ord på vad det var som gjorde att de upplevde vissa platser som otrygga. Det kunde röra sig om att det kändes trångt, att utformningen av miljön gav dem en trånghetskänsla, att buskarna hängde över dem.

Gruppövningen under workshop 1 följde den individuella övningen på så vis att de platser som kvinnorna pekade ut var kopplade till trygghet/otrygghet i större utsträckning än de platser som männen valde. Speciellt tydligt blev det mellan seniorkvinnorna och seniormännen. Männen deklarerade att de kände sig trygga med att röra sig i Kävlinge, medan kvinnorna endast kunde peka ut en plats de upplevde som trygg. Men det fanns även likheter mellan kvinnorna och männen. Båda grupperna pekade ut gång och cykeltunneln som en otrygg plats. De övriga platserna skilde sig åt. Vad som också skilde sig åt var att tonårstjejerna pekade ut området kring järnvägsstationen som en av de platser de upplevde som mest otrygg. Det visar att det inte bara är kön som är en faktor som spelar in, utan även ålder.

När det kom till idéer och förslag trädde ganska likartade mönster fram. Både kvinnorna och männen lyfte i sina förslag fram flera saker som handlar om någon typ av omhändertagande. Det kan kopplas till erfarenheter som rör social reproduktion, och det är nu då både kvinnor och män som ger uttryck för dessa erfarenheter. När männen pratade om trafik i koppling till parken, tolkade jag det först som att de var ett uttryck för traditionellt manliga erfarenheter, alltså produktion. Men jag såg sedan att det faktiskt handlade om omhändertagande också. De talade om trafiken i relation till att det faktiskt är ett skolområde, det område där parken ligger. Det var om omsorg om barnen som de uttryckte sina tankar om trafiken, att viss trafik skulle behöva ledas om.

6.2 Dialogens form och upplägg

Fokus ligger på att se om formen och upplägget för dialogen kan påverka möjligheten för olika genusmönster att komma fram. De aktuella frågeställningarna som ställts upp för det utifrån undersökningens ram i kap 4.3.1 är:

- Ges alla deltagare möjlighet att komma till tals?
- Delas kvinnor och män in i olika grupper?

Dialogen i Kävlinge styrs utifrån Swecos speciella dialogmetod, designdialog. Designdialogen är inte framtagen för att konkret fokusera på genusaspekter. Det finns således ingen direkt handledning för hur man kan arbeta med metoden kopplat till genusfrågor. Däremot användes i Kävlinge en variant av designdialog som är anpassad för att passa för trygghetsarbete.

Designdialogen bygger på att alla som medverkar aktivt deltar i arbetet, medborgarna är på det viset i högsta grad subjekt. Arbetssättet bygger inte enbart på människors verbala förmåga att föra fram sina synpunkter, även om det är en del av arbetet att redovisa vad man kommit fram till. Arbetssättet är enkelt, jag upplevde att de flesta deltagarna tyckte att det var roligt att använda sig av spelplanen och verktygslådan. Gruppen med seniormännen var dock klara tidigare än övriga grupper och kompletterade sin spelplan med att skriva ner punkter på ett papper inför redovisningen. Kanske var det väl samstämda i gruppen och arbetade fram sitt förslag snabbt på det viset, eller så fann de kanske inte arbetssättet så pass roligt/stimulerande att de ville hålla på en längre tid. Min första tanke med att de skrev ner sitt förslag på papper också, var att det var ett uttryck för att de är vana vid ett annat arbetssätt samt ett annat sätt att utrycka sina förslag. Men efter att ha tänkt på

det ett tag, kan det ju vara så enkelt att de bara ville ha stödord till sin redovisning. Jag fann ändå att arbetssättet fungerade för flera olika åldersgrupper, från tonåringar till seniorer.

Designdialogen fungerar så att den inleds med att alla gör en individuell övning för att sedan övergå till gruppövningar. Genom den individuella övningen fick alla möjlighet att var en och för sig fundera på hur de upplevde trygghetsvandringen, sina egna upplevelser och erfarenheter för att sedan presentera dessa. I det här skedet fick alla alltså möjlighet att ge uttryck för sina egna tankar utan att kompromissa med andra. Deltagarna behövde inte begära ordet/göra sin röst hörd, för att få möjlighet att prata och delge sina tankar. Var och en fick gå fram och redovisa två post-it lappar åt gången, detta för att inte någon skulle redovisa alla sina tankar i början, så att de som var sist ut inte skulle känna att alla deras tankar redan var redovisade. På det här viset fick alltså alla möjlighet att åtminstone en gång under dialogen komma till tals.

Efter den individuella övningen, när alla fått möjlighet att komma till tals, skedde resten av arbetet i mindre grupper. Grupperna hade mellan två till fem/sex deltagare. Den första gruppövningen byggde på den individuella övningen, de skulle nu tillsammans komma överens och kanske kompromissa om vilka tre platser de upplevde som mest trygga och vilka tre platser de upplevde som mest otrygga. Övriga gruppövningar fokuserade på idéer och förslag, vilka också krävde diskussion, överenskommelse och kanske kompromisser för att komma fram till vilka idéer och förslag de skulle redovisa på spelplanen. I de grupperna som jag observerade under övningarna upplevde jag att alla deltagare i grupperna fick och tog sin möjlighet att delge sina tankar till de övriga i gruppen. Däremot upplevde jag det som att samtalet/diskussionen flöt bättre/enklare i de grupperna som hade färre deltagare. Genom att använda de olika symbolerna från verktygslådan på spelplanen, gick det bra att möblera runt på spelplanen och testa olika idéer, inte förrän grupperna ansåg sig klara och överens limmade de fast alla symbolerna på spelplanen. Arbetsmetoden kan liknas vid deliberativa inslag, diskussion i samförstånd som leder fram till konsensus. Deliberativa inslag kan ses som en del av teorierna om kommunikativ planering.

Arbetet i de flesta grupperna fungerade bra, men i en av grupperna bland männen fungerade det mindre bra. Det fanns starka viljor i gruppen och några hade svårt att släppa negativa kommentarer, för att istället fokusera på att komma med idéer och förslag på hur det skulle gå att förbättra. Den här gruppen var också en av de större grupperna, ingen verkade heller känna någon annan i gruppen sedan tidigare. I några av grupperna kände deltagarna varandra sedan tidigare, till exempel i tonårsgruppen, gruppen med seniormän och seniorkvinnorna. Det kan ju vara så att i en grupp där deltagarna känner varandra sedan tidigare, finns det en annan trygghet och tillit till varandra som medför att man

vågar utrycka sina tankar på ett annat vis. Å andra sidan kanske det kan innebära att man som medlem i en grupp agerar utifrån ett givet mönster.

Dialogen var upplagd så att kvinnor och män träffades vid olika tillfällen, förutom vid den gemensamma avslutningen. Anledningen till det var att uppdraget var att undersöka om det finns skillnader mellan kvinnor och män. Därför delades kvinnor och män i olika grupper för att de inte skulle kunna påverka varandra. I och med den här uppdelningen var det lätt för mig, och antagligen för arrangörerna också, att tydligt se vad kvinnorna respektive männen gav uttryck för. Det kan vara både positivt och negativt, samtidigt som eventuella skillnader kan bli tydligare, kan det också innebära att de förstärks eller förstoras upp. Sedan är det ju så att se vilka genusmönster som kommer fram, är inte likställt med att se vad kvinnor respektive män säger.

Det jag fångat upp under observationerna, är att jag uppfattade det som att när kvinnorna presenterade sitt arbete för hela gruppen, pratade de lite tystare och inte lika ”säkert” som när de arbetade i de mindre grupperna. Männen däremot pratade högt vid presentationerna. Det är omöjligt att veta om kvinnorna skulle haft ett annat röstläge om det hade redovisat för männen också.

De tydligaste skillnaderna mellan kvinnorna och männens upplevelser/erfarenheter syns i vad som kommer fram under den individuella övningen och den gruppövning som följer efter den. Kvinnorna talade i mycket större utsträckning än männen om upplevelsen av trygghet och otrygghet. Om vi tänker oss att kvinnorna och männen hade arbetat tillsammans i de mindre grupperna är det intressant att fundera över hur resultatet blivit i övningen där de i grupperna skulle peka ut de tre mest trygga och de tre mest otrygga platserna. I och med att kvinnorna och männens individuella resultat skilde sig åt en del, skulle det kanske ha blivit fler kompromisser i gruppövningen, vilket då hade gett en annan bild av trygga och otrygga platser. Det skulle kunna medfört att andra platser att jobba vidare med hade valts ut.

När det gäller idéer och förslag är olikheterna inte så stora, snarare går det kanske att se fler likheter. Både kvinnorna och männen visar någon sorts omhändertagande och omsorg om platserna. Hur skulle det då ha påverkats om kvinnorna och männen arbetat tillsammans i denna övning? Är det möjligt att det skulle ha vidgat diskussionen om att man upplever saker på olika vis, att det finns skillnader i hur de tänker om trygghet och om säkerhet?

6.3 Planerarna

Fokus ligger här på att se hur planerarna agerar, samt vad de har för kunskap och medvetenhet om genusfrågor samt sin position. De aktuella frågeställningarna som ställts upp för det utifrån undersökningens ram i kap 4.3.1 är:

- Hur visar planerarna att de är medvetna om genus?
- Talar planerarna om behov eller erfarenheter?
- Utgår planerarna från att kvinnor och män har olika erfarenheter/ behov?
- Vad ger uttryck för att planerarna är öppna för annorlunda synpunkter?

De som höll i dialogen var, från Sweco, en arkitekt samt två landskapsarkitekter, hädanefter hänvisar jag till dem enbart som arkitekterna. Ansvarig för dialogen var gatuchefen i Kävlinge kommun.

Den här biten är en av de svårare att analysera utifrån observationerna. För att fördjupa mig i frågeställningarna hade det varit nödvändigt att genomföra intervjuer med arkitekterna och gatuchefen. Den här diskussionen bör alltså endast ses som en ytlig diskussion kring ämnet.

Det var första gången som arkitekterna från Sweco utförde den här typen av designdialog som vara anpassad för att passa för trygghetsfrågor. Det uttalade motiv som fanns i projektbeskrvningen var att de skulle undersöka om det fanns likheter/skillander i hur trygghet upplevs utifrån kön och ålder. Det fanns inget uttalat om att olika genusmönster skulle undersökas eller att dialogen skulle analyseras ur ett genusperspektiv.

Före själva dialogen startade och jag påbörjade mina observationer, gjorde jag en enklare analys av projektbeskrivningen för Trygghet i Kävlinge centrum, utifrån undersökningsramen. I projektbeskrivningen problematiseras kön i och med det fokus som läggs på att kvinnor och män skulle kunna ha olika behov, samt att man väljer att dela in kvinnor och män i olika grupper. På det sättet uppmärksammas det redan i projektbeskrivningen att det kan finnas skillnader mellan kvinnor och män, om hur de upplever trygghet, även om det inte uttrycks i termer av genus.

Jag ser dock en dubbelhet i projektbeskrivningen. Dels skriver de att *”Det är också önskvärt att få reda på om män och kvinnor har olika bilder av situationen av centrum”* (Kävlinge kommun 2009a, s. 1). Det signalerar att de är öppna för frågan om män och kvinnor har olika upplevelser, de håller sig öppna för alternativet. Samtidigt säger de *“Vi*

har idag en generell kunskap om vad som är viktigt för medborgarna gällande trygghet. Men hur denna skiljer sig mellan män och kvinnor i olika åldersgrupper vet vi mindre om" (Kävlinge kommun 2009a, s. 1). Det ger snarare uttryck för att det finns skillnader mellan kvinnor och män.

Ett annat exempel från projektbeskrivningen är hur de använder sig av termen behov. De skriver *"Resultatet ska även analyseras på ett mer generellt plan så att vi på kommunen bättre förstår medborgarnas behov, uppdelat på män och kvinnor i olika åldersgrupper, och kunna tillämpa denna kunskap även på andra platser i kommunen"* (Kävlinge kommun 2009a, s. 1). Det signalerar att medborgarna skulle ha olika behov beroende på deras kön samt ålder.

Det kan tyckas vara en väl petig analys av projektbeskrivningen, men att studera den kan säga något om hur vi reproducerar olika mönster, till exempel i skrift. Det kan väcka tanken att reflektera över vad vi skriver och vad som skrivs. Hur planerarna skriver, till exempel i en planbeskrivning eller en översiktsplan, kommer att förmedla planeringens riktning. Det är planerana som har makt att forma dokumenten och uttrycka sig på ett sådant vis som antingen befäster hur saker är, till exmepel om kvinnor och män har olika behov, eller som visar på en öppenhet för förändringar, att kvinnor och män har olika erfarenheter.

Till skillnad från projektbeskrivningen som gav uttryck både för en öppenhet om att det skulle kunna finnas skillnader, samtidigt som den signalerade att det skiljer sig mellan män och kvinnor, så var det tydligare i dialogen. I dialogen gav de endast uttryck för att det kan finnas skillnader, inte att det gör det. Och att syftet med dialogen var att undersöka om och i så fall hur dessa skillnader ser ut. De använde heller aldrig termen behov.

Vid workshop 1, innan trygghetsvandringarna höll en av arkitekterna en kort föreläsning om vad trygghet kan vara. Hon inledde med att trygghet är en känsla som kan handla om olika saker. Det kan till exempel handla om att det rör sig människor på en plats, om närhet, om hemkänsla, om värme eller att någon bryr sig om, till exempel att söndriga lampor byts ut. Känslan av trygghet kan också påverkas av vilken tid på dygnet det är. Trygghet är viktigt, det är en demokratifråga att kunna röra sig var man vill. Hon försöker också göra en åtskillnad mellan trygghet och säkerhet, för det blandas ofta ihop. Trygghet beskrivs som en känsla, att inte känna sig utsatt och att det är mer subjektivt. Säkerhet handlar mer om att vara utan fara, det är objektivt och mer mätbart menar hon.

Arkitekternas lyssnande förstärks genom att redovisningarna filmas, genom att filma istället för att anteckna vad alla säger, ges större säkerhet åt att allt kommer med. På det viset får de också höra medborgarnas synpunkter/förslag flera gånger, missar de något första gången, kan de

ta in det nästa gång när de ser filmen.

Ett exempel på kritiskt lyssnande är vad en av arkitekterna redogjorde för under den gemensamma avslutningen. De hade då precis påbörjat sin analys inför slutrapporten. Hon menade att det finns gemensamma nämnare för kvinnorna och männen, ett exempel är att männen säger tillhåll, kvinnorna säger ungdomsgäng och tonårstjejerna säger fjortisar. Alla pratar om samma sak, fast uttryckt på olika sätt. Att arkitekterna har lyssnat kritiskt, skulle kunna undersökas djupare genom att studera slutrapporten de skrivit kunna ge svar på, men den ingår inte i min undersökning, dels för att den inte varit klar i tid, men också för att jag inte vill påverkas av deras resultat i min analys.

Gatuchefen, som är den som är högst ansvarig för dialogen och som är den som har möjlighet att använda resultaten i den kommunala verksamheten, är mycket öppen för medborgarnas erfarenheter. Till exempel säger han som kommentar till en mörk väg *”att jag inte tänkt på den stigen från stationen är det en viktig väg till ett stort bostadsområde”*. Han ger också uttryck för att människor, olika grupper, kan ha olika erfarenheter. Han berättade om en trygghetsvandring de ordnat tidigare, med äldre damer, alla födda 1929. Det var en aha-upplevelse för honom, skilt från vad han trodde tyckte de andra saker var viktiga. Jag upplevde honom som uppriktigt engagerad och intresserad av att kunna omsätta medborgarnas synpunkter, idéer och förslag i verksamheten. Men vid den gemensamma avslutningen sa han något som fick mig att fundera på medvetenheten om genusstrukturer/mönster. Det var när han summerade dialogen, då han nämnde de skillnader som syns mellan kvinnor och män, då sa ungefär så här, *“men det är kanske så vi är”*. Det är som att han sa att dessa skillnader finns mellan kvinnor och män, och det är så det är. Det går inte att göra något åt. Ur ett genusperspektiv är det påståendet mycket cementerande.

7 DISKUSSION

Syftet med studien var att studera och analysera en medborgardialog ur ett genusperspektiv och undersöka om, och i så fall hur olika genusmönster kommer fram och fångas upp i dialogen. Detta för att se om och hur medborgardialog är ett sätt att bedriva jämställdhetsarbete i fysisk planering. Frågeställningarna som ställdes upp i problemanalysen utifrån syftet och avgränsningen var:

- Hur fungerar den utvalda dialogmetoden för att fånga upp genusmönster?
- Vilka genusmönster kommer fram/till uttryck i den utvalda dialogen?

För att samla in det empiriska materialet gjordes ett antal observationer. Det har inte varit helt lätt att förstå hur jag skulle gå tillväga för att analysera en medborgardialog ur ett genusperspektiv. Till min hjälp för att undersöka de frågeställningar jag ställt upp, gjorde jag utifrån kap 2, speciellt avsnitt 2.4.1 – Att arbeta utifrån ett genusperspektiv, samt avsnitt 2.5.1 – Medborgardialog och genusperspektiv, en ram för undersökningen. Ramen fungerade som ett stöd för vad jag skulle vara uppmärksam på i observationerna och den fungerade även som ett stöd för resultatbeskrivningen och analysen.

Att göra observationer har inte varit lätt, jag har mötts av en otrolig mängd information på en gång och svårigheten har varit att fånga upp det som är väsentligt för undersökningen. Ramen för undersökningen har i det arbetet varit bra att ha, även om det kan ha varit en svaghet att den enbart bygger på Tora Fribergs och Anita Larssons forskning. De videoupptagningar som Sweco gjorde av redovisningarna, som jag fick möjlighet att ta del av har också varit till stor hjälp. Genom att ta del av filmerna fick jag bekräftat att jag fångat upp det som kom fram under observationerna.

Den individuella övningen påvisade de största skillnaderna mellan kvinnorna och männens erfarenheter. Kvinnorna talade om otrygghet i större utsträckning än männen. Flera män påpekade tydligt att de känner sig trygga i Kävlinge. Bland männens lappar fanns det också flera som handlade om trafik på ett eller annat vis. Det går att koppla till Larsson och Jalakas (2008) resonemang om att mäns traditionella erfarenheter kan kopplas till produktion, jag menar att trafiklapparna är ett uttryck för detta. Men det uppvisades inte en direkt motsats till kvinnornas lappar, att de tydligt uttryckte erfarenheter kring social

reproduktion. Att kvinnorna fokuserade mer på trygghet/otrygghet än männen och att de har lättare att peka ut trygga och otrygga platser är inte någon ny upptäckt. Birgitta Andersson, skriver att kvinnor i större utsträckning än män upplever otrygghet (2005, s. 69-83). Kvinnor kalkylerar i högre grad än män att bli utsatta för någon typ av våld i det offentliga rummet, det medför att kvinnor utvecklar olika typer av strategier för att hantera detta. En del av riskkalkyleringen att bli utsatt för våldsbrott, speciellt våldtäkt, är kopplat till att kvinnor upplever sin kropp svagare än mäns kroppar. Flickor får också tidigt lära sig att det finns en risk att bli våldtagen. Att kvinnorna i Kävlinge upplever större otrygghet än männen ligger alltså i konstruktionen av genus.

I den individuella övningen i workshop 1 lyftes några röster som handlade om det måste var nödvändigt att gå överallt, om det måste vara tryggt överallt. En kvinna konstaterade då gällande Kyrkparken, att det finns andra vägar som är belysta som man kan välja att gå när det är mörkt. Det vill jag knyta till ett resonemang som Larsson och Jalakas (2008, s. 126) för när det gäller trygghet. Många vägar kan vara trevliga/fina att färdas genom på dagen, till exempel som parken här ovan, men Larsson och Jalakas menar att dessa måste kompletteras med alternativa vägar kvällstid, som är välbelysta och ligger i anslutning till bebyggelse. De uttrycker det som att ”[…] *en kedja inte är starkare än sin svagaste länk* […]” (Larsson och Jalakas 2008, s. 126). Det leder också vidare till vad en kvinna sa om att komma sent med tåget en kväll. Att gå vägen därifrån är inte trevligt och att hon ofta tar bilen bara för den skull. Andersson (2005, s. 79) menar att ekonomiska resurser kan påverka kvinnors upplevelse av utsatthet, eller de strategier de använder sig av. Har du tillgång till bil har du alltså möjlighet att välja bort den vägen hem, så som kvinnan ovan gör. Men har du inte tillgång till bil går det inte att göra det valet. Det blir också högst aktuellt för tonårstjejerna som gärna vill bli hämtade med bil om de kommer med tåget på kvällen.

Enligt Larsson och Jalakas (2008) så är det inte givet att kvinnor och män ska delas in i olika grupper vid medborgardialoger, men enligt dem så finns det mycket som talar för det. Finns det något i mina observationer som talar för en uppdelning? Det som talar tydligast för det är att kvinnorna och männen i den individuella övningen påvisar en stor skillnad i deras respektive erfarenheter. Den övningen låg sedan till grund för vilka platser som sedan valdes ut att arbeta vidare med, hade inte kvinnornas erfarenheter, som i högre utsträckning än männens fokuserade på otrygghet och trygghet, fått utrymme kunde det ha blivit så att helt andra platser valts ut att arbeta vidare med. Å andra sidan kan vi inte veta om hur resultaten skulle ha sett ut om kvinnorna och männen arbetat tillsammans, vilka erfarenheter som då hade fått genomslag. Samtidigt så menar Larsson och Jalakas (2008) att den underordning som skett av kvinnors erfarenheter i planeringen riskerar att upprepas även på ett möte med medborgarna om inte kvinnor och män delas upp i olika grupper.

Att använda termen behov är något som Larsson och Jalakas (2008) varnar för. De menar att termen behov ger en allt för statisk bild av verkligheten som kan bidra till att låsa fast föreställningar om kvinnor och män. Att kvinnor alltid har vissa behov och att män alltid har vissa behov. I projektbeskrivningen för Trygghet i Kävlinge används vid något tillfälle termen behov, som jag visade på i resultatdelen väckte det funderingar hos mig om hur planerarna/arkitekterna skulle uttrycka sig i dialogen. Men det visade sig sedan att de aldrig använde termen behov. Arkitekterna och gatuchefen uttryckte sig mycket öppet om att det ville se om det finns skillnader mellan kvinnor och mäns upplevelser av trygghet. Larsson och Jalakas (2008, s. 125) varnar också för att fokusera för mycket på rädsla när det handlar om trygghetsarbete, det finns risk att man då underblåser rädslan genom att till exempel fokusera på säkerhetsåtgärder. Utifrån det resonemanget är detta något som arkitekterna gör bra i projektet. De pratar om både trygghet och säkerhet, samt skillnaden dem i mellan, men de fokuserar aldrig på kvinnors rädsla.

8 SLUTSATSER

Syftet med studien var att studera och analysera en medborgardialog ur et genusperspektiv och undersöka om, och i så fall hur olikagenusmönster kommer fram och fångas upp i dialogen. Detta för att se om och hur medborgardialog är ett sätt att bedriva jämställdhetsarbete i fysisk planering. Utifrån syftet och avgränsnignen formulerades sedan två frågeställningar:

- Hur fungerar den utvalda dialogmetoden för att fånga upp genusmönster?
- Vilka genusmönster kommer fram/till uttryck i den utvalda dialogen?

Utifrån resultaten i min undersökning påstår jag att medborgardialog är ett sätt att bedriva jämställdhetsarbete i fysisk planering. Det motiverar jag på följande vis.

Medborgardialogen i Kävlinge har gett ett breddat kunskapsunderlag, gatuchefen gav också flera gånger uttryck för detta. Ett breddat kunskapsunderlag är enligt Larsson och Jalakas (2008) centralt när det handlar om vad genusperspektivet kan tillföra planeringen. De som deltagit i Kävlinge har bidragit till vidgat kunskapsunderlag genom att peka ut vilka platser de upplever som trygga respektive otrygga. De har också kommit med förslag som ger flera olika idéer om hur de platser de upplever som otrygga kan förändras.

Olika genusmönster blir synliga och kommer fram i medborgardialogen i Kävlinge. Den individuella övningen visade de tydligaste skillnaderna på detta. Kvinnorna lyfte i mycket högre grad än männen fram platser som de upplevde som trygga eller otrygga. Att kvinnornas upplevelse av otrygghet ligger i konstruktionen av genus, stärktes också av Andersson (2005). Den individuella övningen lade också grunden till vilka platser som sedan valdes ut att arbeta vidare med. Utan kvinnornas medverkan hade inte dessa platser pekats ut. Deras medverkan är högst relevant, då det visade sig att det var de som i högst utsträckning pekade ut olika platser som otrygga. Jag menar då att utan att ha ordnat dialogen i Kävlinge hade inte gatuchefen kunnat få reda på vilka platser som upplevs som otrygga av medborgarna. Bland männens individuella resonemang var det lite större spridning, men en betydande del handlade om trafik på något vis. Att männen gav uttryck för sådant som har med produktion, mer tekniska ting, att göra visar också på ett vanligt förekommande genusmönster. Både kvinnorna och männen gav uttryck

för att de traditionella erfarenheterna för respektive kön inte alltid slår igenom. Förslagen som fördes fram handlade både om produktion och om social reproduktion. De förslag som jag fört in under rubriken omhändertagande, får relativt stort utrymme hos båda grupperna, och de menar jag handlar om den sociala reproduktionen.

Genusmönster fångas upp i dialogen. Styrkorna i den här typen av medborgardialog, att fånga upp genusmönster, är som jag ser det följande. Genom den inledande individuella övningen ges alla möjlighet att dela med sig av sina egna erfarenheter, det menar jag ger utrymme för olika genusmönster att komma fram. Mönstren visade att kvinnorna och männen hade olika upplevelser av trygghet och otrygghet. Alla får också möjlighet att åtminstone en gång under dialogen att göra sin röst hörd, vilket styrs av hur redovisningen för den individuella övningen var upplagd. Jag tror att arbete i mindre grupper ger större möjlighet för olika mönster att komma fram, eftersom varje enskild individ ges större utrymme i mindre grupper. Alla redovisningar filmas och filmerna fungerar sedan som ett protokoll från redovisningen. Jag anser att det är en styrka när det handlar om att fånga upp genusmönster. Till skillnad från ett skrivet protokoll så kan man gå tillbaka till filmerna och se redovisningarna spelas upp om och om igen. På det viset finns möjlighet att fånga upp sådant som man inte sett tidigare.

Icke att förglömma, tror jag liksom Larsson och Jalakas (2008) att genusperspektivet måste genomsyra hela planeringsprocessen och att dialog är ett av flera verktyg för att bedriva jämställdhetsarbete i fysisk planering.

REFERENSER

Bildkällor

Bild på framsida och omslag är skapad av författaren.
Tillstånd att använda Sweco Architechts Malmös material har inhämtats.

Bild 1. Bild från Sweco Architechts Malmö 2009, s. 11
Bild 2. Karta från Sweco Architechts Malmö
Bild 3. Bild från Sweco Architechts Malmö
Bild 4a-b. Egen bearbetad karta, ursprungsmaterial från Region Skåne, http://www.skane.se/templates/Page.aspx?id=2466
Bild 5. Egen bearbetad karta, ursprungskarta från Sweco Architechts Malmö
Bild 6a-p. Bilder från Sweco Architechts Malmö
Bild 7a-o. Bilder från Sweco Architechts Malmö
Bild 8. Egen bearbetad karta, ursprungskarta från Sweco Architechts Malmö och Kävlinge kommun. Eget material från observationer.
Bild 9. Egen bearbetad karta, ursprungskarta från Sweco Architechts Malmö och Kävlinge kommun. Eget material från observationer.
Bild 10. Egen bearbetad karta, ursprungskarta från Sweco Architechts Malmö och Kävlinge kommun. Eget material från observationer.
Bild 11a-d. Bilder från Sweco Architechts Malmö
Bild 12a-d. Bilder från Sweco Architechts Malmö
Bild 13a-d. Bilder från Sweco Architechts Malmö
Bild 14a-d. Bilder från Sweco Architechts Malmö

Källförteckning

Andersson, Birgitta (2005). Mäns våld blir kvinnors ansvar – risk-kalkylering i det offentliga rummet. I Friberg m.fl. (red) *Speglingar av rum – om könskodade platser och sammanhang*. Stockholm: Brutus Östlings Bokförlag Symposium

Bohm, Kerstin (1985). *Med- och motborgare i stadsplanering - En historia om medborgardeltagandets villkor.* Stockholm: Liber Förlag i samarbete med Byggforskningsrådet

Connell, Raewyn (2003). *Om genus*. Göteborg: Daidalos. s 11-22, 75-102.

Forester, John (1989). *Planning in the face of power.* Berkeley: University of California press

Friberg, Tora & Larsson, Anita (2002). *Steg framåt: strategier och villkor för att förverkliga genusperspektivet i översiktlig planering*. Institutionen för kulturgeografi och ekonomisk geografi Lunds universitet. Rapporter och Notiser 162

Friberg, Tora & Larsson, Anita (2000). *Att bedriva jämställdhet med kommunal översiktsplanering*. Institutionen för kulturgeografi och ekonomisk geografi Lunds universitet. Rapporter och Notiser 157

Gemzöe, Lena (2002). *Feminism*. Stockholm: Bilda

Hall, Peter (1988). *Cities of tomorrow: an intellectuall history of urban planning and design in the twentieth century*. Oxford: Blackwell. S. 382-396

Hirdman, Yvonne (2003). *Genus – om det stabilas föränderliga former.* Andra upplagan. Malmö: Liber

Holme, Idar Magne & Solvang, Bernt Krohn (1997). *Forskningsmetodik - Om kvalitativa och kvantitativa metoder.* Andra upplagan. Lund: Studentlitteratur

Integrations- och jämställdhetsdepartemenetet (2010). ”Mål och budget för jämställdhetspolitiken”. (Elektronisk) Tillgänglig: < http://www.regeringen.se/sb/d/2593/a/14257 > (2010-01-12)

Kävlinge kommun (2009a). Trygghet i Kävlinge centrum, bilaga 1.

Kävlinge kommun (2009b). ”Folkmängd i Kävlinge kommun mellan åren 1899-2008”. (Elektronisk) Tillgänglig: <http://www.kavlinge.se/snabblankar/kommunfakta/statistik/folkmangdikavlingekommun.4.1222c56f108e2cd70de8000147.html > (2009-11-26)

Kävlinge kommun (2009c). ”Antal invånare i Kävlinge kommuns orter”. (Elektronisk) Tillgänglig: <http://www.kavlinge.se/snabblankar/kommunfakta/statistik/invanarantaliorter2008.4.409d9580118a3c8002880001959.html > (2009-11-26)

Larrson, Anita & Jalakas, Anne (2008). *Jämställdhet nästa! Samhällsplanering ur ett genusperspektiv.* Stockholm: SNS Förlag

Lundkvist, Helén (1998). *Ojämställdhetens miljöer: en rapport från programberedningen Kommunerna och jämställdheten om jämställdhet i fysisk planering och miljö*. Stockholm: Svenska kommunförbundet och Kommentus förlag

Mark, Eva (2007). *Jämställdhetsarbetets teori och praktik*. Lund: Studentlitteratur

Merriam, Sharan B (1994). *Fallstudien som forskningsmetod*. Lund: Studentlitteratur

Miljödepartementet (2008). ”Uppdrag till Boverket och länsstyrelserna att stärka tryggheten i stads- och tätortsmiljöer ur ett jämställdhetsperspektiv” M2008/3813/H

Nationalencyklopedin (2009). ”Jämställdhet”. (Elektronisk). (2010-01-12)

Sandercock, Leonie (1998). *Towards cosmopolis: planning for multicultural cities*. Chichester: John Wiley & Sons

SFS 1987:10 ”Plan- och bygglag”

SOU 2005:66 “Makt att forma samhället och sitt eget liv – jämställdhetspolitiken mot nya mål”

SOU 1990:44 “Demokrati och makt i Sverige : Maktutredningens huvudrapport”

Statistiska centralbyrån (2006). *På tal om kvinnor och män: lathund om jämställdhet 2006*

Strömgren, Andreaz (2007). *Samordning, hyfs och reda: stabilitet och förändring i svensk planpolitik 1945-2005*. Diss., Skrifter utgivna av Statsvetenskapliga föreningen i Uppsala, 0346-7538 ; 166

Sweco Architechts AB Malmö (2009). Designdialog stadsbyggnad. Marknadsföringsbroschyr. (Elektronisk) Tillgänglig: < http://issuu.com/swecoarchitectsmalmo/docs/designdialog_broschyr> (2010-01-12)

Wahl, Anna m.fl. (2001). *Det ordnar sig: teorier om organisationer och kön*. Lund: Studentlitteratur